

UNIVERZITA J. SELYEHO – SELYE JÁNOS EGYETEM

REFORMOVANÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

REFORMÁTUS TEOLÓGIAI KAR

UČENIE ABRAHAMA KUYPERA O
VŠEOBECNEJ MILOSTI

—
ABRAHAM KUYPER ÁLTALÁNOS
KEGYELEMNTANA

Diplomová práca – Diplomadolgozat

Bálint Márk Vásárhelyi, Teológia Mgr.

Komárom, 2017

UNIVERZITA J. SELYEHO – SELYE JÁNOS EGYETEM

REFORMOVANÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

REFORMÁTUS TEOLÓGIAI KAR

UČENIE ABRAHAMA KUYPERA O
VŠEOBECNEJ MILOSTI

ABRAHAM KUYPER ÁLTALÁNOS
KEGYELEMNTANA

Diplomová práca – Diplomadolgozat

Študijný program:	Reformovaná teológia (Jednoodborové štúdium, magisterský I.II. st., denná forma)
Tanulmányi program:	Református teológia (Egyszakos képzés, mesterképzés I.II., nappali)
Číslo a názov študijného odboru:	2.1.12. teológia
Tanulmányi szak száma és megnevezése:	2.1.12. teológia
Školiteľ:	doc. Bernhard Kaiser, Phd.
Témavezető:	doc. Bernhard Kaiser, Phd.
Školiace pracovisko:	Katedra systematickej a praktickej teológie
Tanszék megnevezése:	Rendszeres és Gyakorlati Teológiai Tanszék

Bálint Márk Vásárhelyi, Teológia Mgr.

Komárom, 2017

Univerzita J. Selyeho
Reformovaná teologická fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Bálint Márk Vásárhelyi
Študijný program: Reformovaná teológia (Jednoodborové štúdium, magisterský I.II. st., denná forma)
Študijný odbor: 2.1.12. teológia
Typ záverečnej práce: Diplomová práca
Jazyk záverečnej práce: maďarský
Sekundárny jazyk: slovenský

Téma: Abraham Kuyper általános kegyelemtana

Anotácia: A munka célja, hogy bemutassa Abraham Kuyper munkásságát, azon belül is a kegyelem-tanának a protestáns teológiára alkalmazott hatását.

Vedúci: doc. Bernhard Kaiser, PhD.
Oponent: prof. ThDr. Miklós Kocsev, PhD.
Katedra: KSPT - Katedra systematickej a praktickej teológie
Vedúci katedry: prof. ThDr. Miklós Kocsev, PhD.

Spôsob sprístupnenia elektronickej verzie práce:
bez obmedzenia

Dátum zadania: 26.09.2016

Dátum schválenia: 26.09.2016

prof. ThDr. Miklós Kocsev, PhD.
vedúci katedry

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm Bernhard Kaiser Professzor Úr segítségét a választott téma kidolgozásában.

Köszönöm Rev. Angus Stewartnak, Prof. David Engelsmának és a ballymenai Covenant Protestant Reformed Churchnek, hogy igei tanításukkal és könyveik által többet megérthettem Isten különös kegyelmének igazságából.

Köszönöm feleségemnek, Katicának a diplomadolgozatom írása közben tanúsított szeretetét és támogatását.

Köszönöm az Újszegedi Református Gyülekezet ifjúsági közössége által nyújtott támogatást és imádságokat.

Köszönöm nagytiszteletű Kozár Péternek a szlovák összefoglaló fordítását.

Soli Deo Gloria.

Abstrakt

Účelom mojej diplomovej práce je uviesť náuku všeobecnej milosti Abrahama Kuypera a jej biblickú kritiku. Túto tému staršie maďarské pramene neskúmali z kritického pohľadu. Pre nás, reformovaných kresťanov je dôležité posúdiť, či náuka všeobecnej milosti je prijateľná, alebo nie z hľadiska Biblie a našich vierovyznaní. Práca obsahuje šesť kapitol. V prvej kapitole uvedieme Kuyperovu náuku všeobecnej milosti, resp. jej pozadie. V druhej kapitole objasníme názory Kalvína, Berkhofa, Schildera a Hoeksema, resp. z maďarskej strany názory Sebestyéna, Victora a Tavaszyho, ktoré sa týkajú tejto náuky. V tretej kapitole skúmame náuku všeobecnej milosti vo svetle viacerých reformovaných vierovyznaní, kým vo štvrtej kapitole sa zaoberáme s biblickými časťami, ktoré sa k tejto náuke pripájajú. V piatej kapitole skúmame dogmatické súvislosti všeobecnej milosti a v šiestej kapitole praktické súvislosti. Úsudkom písomnej práce je to, že všeobecná milosť neobstojí v plnom rozsahu na váhach Písma Svätého.

Kľúčové slová:

Všeobecná milosť, Zvláštna milosť, Dogmatika, Abraham Kuyper

Absztrakt

Diplomadolgozatom célja Abraham Kuyper általános kegyelemtanának bemutatása és bibliai kritikája. Ezt a témát a korábbi magyar források nem vizsgálták kritikus szemszögből. Református keresztyénként fontos, hogy a Biblia és hitvallásaink mérlegén megítéljük, hogy az általános kegyelem tanítása elfogadható-e. A munka hat fejezetből áll. Az első részben bemutatjuk Kuyper általános kegyelemtanát, illetve annak hátterét. A második részben Kálvin, Berkhof, Schilder és Hoeksema, illetve magyar részről Sebestyén, Victor és Tavaszy vonatkozó nézeteit ismertetjük. A harmadik részben több református hitvallás mérlegén vizsgáljuk az általános kegyelemtant, míg a negyedik részben kapcsolódó bibliai részekkel foglalkozunk. Az ötödik részben az általános kegyelem dogmatikai, a hatodik részben pedig a gyakorlati összefüggéseit vizsgáljuk. A dolgozat következtetése az, hogy az általános kegyelem tanítása nem áll meg a Szentírás mérlegén.

Kulcsszavak:

Általános kegyelem, különös kegyelem, dogmatika, Abraham Kuyper

Abstract

The goal of my thesis is to introduce and to inspect the teaching of common grace by Abraham Kuyper. This issue has not been investigated in the former Hungarian sources. As a Reformed Christian, it is important to test against the Bible and the confessions whether the teaching of common grace is acceptable or not. The thesis consists of six chapters. In the first, we introduce the Kuyperian common grace and its background. In the second chapter, we introduce the opinions of Calvin, Berkhof, Schilder and Hoeksema, and of the Hungarian theologians Sebestyén, Victor and Tavaszy. In the third chapter, we examine the teaching of common grace on the basis of certain Reformed confessions, while in the fourth chapter, we deal with biblical texts. In the fifth chapter we deal with the dogmatical, while in the sixth, the practical consequences of the common grace. The result of the thesis is that the so-called common grace is not a biblical truth.

Key words:

Common grace, Particular grace, Dogmatics, Abraham Kuyper

Tartalomjegyzék

Bevezetés	11
1. Az általános kegyelem tanítása	13
1.1. A tanítás történelmi háttere	13
1.1.1. Abraham Kuyper rövid életrajza	13
1.1.2. A 19. század végének eszmei háttere	15
1.2. Abraham Kuyper meghatározása	17
1.2.1. A tanítás alapja: a Noéval kötött szövetség	18
1.2.2. A bűneset és az általános kegyelem	20
1.2.3. Az általános kegyelem az Újszövetségben	21
1.2.4. Kétféle általános kegyelem	22
1.2.5. Az általános kegyelem és az emberi társadalom	22
1.3. Az általános kegyelem meghatározása	23
2. Dogmatörténeti kitekintés	25
2.1. Kálvin János	25
2.2. A tanítás további sorsa	28
2.2.1. Louis Berkhof	28
2.2.2. Klaas Schilder	30
2.2.3. Herman Hoeksema és a Protestant Reformed Churches	32

2.3.	Magyar vonatkozások	35
2.3.1.	Sebestyén Jenő	35
2.3.2.	Victor János	36
2.3.3.	Tavaszy Sándor	36
3.	Az általános kegyelem és a hitvallások	37
3.1.	A Heidelbergi Káté	37
3.2.	A Második Helvét Hitvallás	39
3.3.	A Westminsteri Hitvallás	40
3.4.	A Belga Hitvallás	42
3.5.	A Dordrehti Kánonok	43
3.6.	Összegzés	44
4.	A tanítás bibliai vizsgálata	46
4.1.	A bűneset	46
4.2.	A Noéval kötött szövetség	47
4.3.	Zsoltárok 73	49
4.4.	Lukács 6:35	50
4.5.	„A világosság a sötétségben fénylik”	52
4.6.	Róma 1-2	53
5.	Az általános kegyelem dogmatikai vizsgálata	55
5.1.	Az általános kegyelem, a teremtés és a gondviselés	55
5.2.	Az általános kegyelem és a törvény	57
5.3.	Általános, különös és univerzális kegyelem	58
5.4.	Eszkatológia	59
6.	Az általános kegyelem tan gyakorlati vonatkozásai	61

6.1. A kultúra	61
6.1.1. A természettudomány	61
6.1.2. Pszichológia	62
6.1.3. Vallástudomány	63
6.1.4. Művészetek	64
6.2. Az antitézis	65
Befejezés	68
Resumé	72
Irodalomjegyzék	76
Mellékletek	82
A. Az általános kegyelem három pontja hollandul	82
I. Het eerste punt	82
II. Het tweede punt	82
III. Het derde punt	83
B. Az általános kegyelem három pontja angolul	83
I. The First Point	83
II. The Second Point	84
III. The Third Point	85

Bevezetés

Isten népét minden időben foglalkoztatta az, hogy az Úr hogyan bánik a kegyesekkel és az istentelenekkel. Újra meg újra felbukkan a világi javak kísértése, a földi hívságok után való vágyakozás. Hívóként sokszor értetlenül állunk az előtt, hogy a hitetlen emberek sora milyen jól megy, míg az istenfélelem jutalma gyakran nyomorúság és szenvedés.

Abraham Kuyper általános kegyelemtana részben erre a kérdésre kíván magyarázatot adni. A neves holland teológus és miniszterelnök azt tanította, hogy Isten kegyelmesen fordul az egész emberiséghez, és ebből az általános kegyelméből fakadóan árasztja el az istenteleneket is mindenféle javakkal. Ez a kegyelem nem üdvözítő ugyan, de mégis egyfajta jóindulat azok felé is, akik egyébként nem részesülnek Isten kiválasztó, üdvözítő, különös kegyelmében.

A magyar református teológiában Sebestyén Jenő történelmi kálvinizmusa óta az általános kegyelem tana teljes mértékben elfogadott a konzervatív körökben. A nemzetközi teológiában azonban már a XX. század első felében megjelent néhány kritikus, akik szembehelyezkedtek Kuyper tanításával (itt gondolhatunk Herman Hoeksemára és Klaas Schilderre).

Nem ismert előttünk olyan magyar nyelvű forrás, amely az általános kegyelmet kritikusan közelítené meg, vagy alaposabb bibliai vizsgálatnak vetné alá. Ez a hiány volt jelen diplomadolgozat megírásának fő motivációja.

Célkitűzésünk az általános kegyelem tanításának kritikus vizsgálata. Ezt a tanítást is – minden egyéb tanításhoz hasonlóan – fontos a Biblia és a hitvallások mérlegén megítélni. Amennyiben nem áll meg, akkor pedig akármilyen széles körű támogatottsága is van, el kell tőle fordulni, és a felismert igazságot követni.

Kívánjuk, hogy az Olvasó imádságos szívvel és a béreai keresztyénekhez hasonló lelki-
lettel az Írások alapján vizsgálódva, és ne az emberi tekintélyekre hagyatkozva jusson
el a nagyobb igazságra.

1. fejezet

Az általános kegyelem tanítása

1.1. A tanítás történelmi háttere

1.1.1. Abraham Kuyper rövid életrajza

Abraham Kuyper (Abraham Kuijper) 1837. október 29-én született a hollandiai Maassluisban, Jan Frederik Kuyper lekipásztor és felesége, Henriëtte Huber fiaként.¹ Alapfokú iskolába nem járt, szülei oktatják. A család 1841-ben Middelburgbe, majd 1849-ben Leidenbe költözik. Itt végzi el a gimnáziumot, majd 1855-től 1858-ig a Leideni Egyetemen tanul irodalmat, filozófiát és teológiát. A következő években a leideni szeminárium hallgatója, ahol 1861-ben végez, és 1863-ban doktori fokozatot szerez a Lasco és Kálvin egyházzól alkotott nézeteinek összehasonlításáról írt disszertációjával. Ezt követően Beesdben kezd el lekipásztorként dolgozni, és feleségül veszi Johanna Hendrika Schaayt. 1867-ben az utrechti gyülekezetben kezd el szolgálni, ahol kapcsolatba kerül az ellenforradalmi párt tagjával, Groen van Prinstererrel. 1870-től Amszterdamban folytatja szolgálatát.²

¹ Bratt: *Abraham Kuyper: Modern Calvinist, Christian Democrat*, 3. o.

² Hanko: *Portraits of Faithful Saints*, 49. fejezet: Abraham Kuyper, Dutch Calvinist [Abraham Kuyper, Holland kálvinista]. 358-363. o.

1866-ban közreadja Lasco néhány munkáját, majd 1869-től kezdve a *De Heraut* című folyóirat szerkesztőjévé, 1871-től a felelős szerkesztőjévé lesz. 1872-től kezdve a *De Standaard* című folyóiratot is szerkeszti.³

1874-ben parlamenti képviselő lesz az Ellenforradalmi Párt színeiben, és ezért visszavonul a lelkészségtől. 1875-ben újra megválasztják. Az 1888-as választásokat a Római Katolikus Párttal koalícióban megnyerik, 1891-ben pedig elvesztik. 1901-től 1905-ig Kuyper ugyanezen koalíció élén Hollandia miniszterelnöke lesz. Kuyper koalíciója bizonyos tekintetben meglepő, mivel politikai pályafutása kezdetén elítél minden olyan szövetséget, ami hívő és hitetlen között megalakulhatna.⁴

Kuyper már iskolái során találkozott a liberalizmussal. A leideni szemináriumon egyháztörténetet L. W. Rauwenhofftól tanult, aki evolúciós nézeteket képviselt, a bibliatudományokat Abraham Kuenen bibliakritikustól, a dogmatikát pedig a Krisztus testben való feltámadását tagadó Joannes Henricus Scholten oktatta neki. Szembesült a groningeni iskola „keresztyén humanista” szellemiségével, valamint az úgynevezett etikai iskola ökumenikus toleranciájával is. E befolyások hatására Kuyper a szemináriumot modernista lelkipásztorként hagyta el.⁵

Beesdi gyülekezetében egy családlátogatás alkalmából Pietronella (Pietje) Baltus gyülekezeti tag nem fogott Kuyperrel kezét, mivel hamis tanítónak tartotta. Ez Kuypert alázatra, bűnbánatra és megtérésre indította.⁶ Ettől kezdve Kuyper Beesdben, majd Utrechtben és Amszterdamban is a konzervatív táborban tevékenykedett, a modernizmus erőteljes ellenfeleként.

Hollandiában 1834-ben *Hendrik de Cock* vezetésével az *Afscheiding* (búcsú, elválás) keretében, az alsóbb néprétegek körében már lezajlott egy reformáció,⁷ azonban a módosabb hívők közül a legtöbben az államegyházban maradtak. Kuyper az államegyház keretein belül próbálkozott az egyház reformálásával.

³ Ibid., 365. o.

⁴ Ibid., 368-370. o.

⁵ Ibid., 360. o.

⁶ Mouw: *Abraham Kuyper: A Short and Personal Introduction*, 3-4. o.

⁷ Hanko: *Portraits of Faithful Saints*, 348-357. o.

1882-ben, az amszterdami gyülekezetben a presbitérium, melynek Kuyper is tagja volt, megtiltotta, hogy hitetlenek is részesüljenek az úrvacsorában. Ez a gyülekezet és az előjáróság közti konfliktushoz vezetett, ami a zsinat elé került, majd a teljes előjáróság (lelkészek, presbiterek és diakónusok) hivatalának felfüggesztésébe torkollott. A tisztviselők mintegy 200 gyülekezet támogatásával együtt egy külön mozgalmat hozott létre, amit *De Doleantie* (a megszorodottak) névvel illettek. Ez az elnevezés felekezetük hitehagyottsága miatti szomorúságukat mutatta, de azt is, hogy eredetileg nem akartak elszakadni. 1892-ben a két reformációs mozgalom, az *Afscheiding* 400 és a *Doleantie* 300 gyülekezete névlegesen egyesült, jóllehet a teljes egység sose jött létre.⁸

Abraham Kuyper politikusként a népre rótt terhek enyhítését (adóterhek, gyermekmunka) tűzte ki célul. Előmozdította az államilag független egyetemek megalapítását is. 1880. októberében nyitotta meg kapuit az amszterdami Vrije Universiteit konzervatív egyetem, ahol teológiát, orvostudományt, jogot, természettudományt és filozófiát tanítottak.⁹

1920. november 8-án hunyt el.

Az érdeklődő olvasó figyelmébe ajánljuk James D. Bratt¹⁰, Richard J. Mouw¹¹ Kuyperről írt részletes életrajzát.

1.1.2. A 19. század végének eszmei háttere

Érdemes egy kicsit kitekintenünk a 19. század második felében megjelenő új ideológiákra, különösen azok társadalomtanára, ugyanis az általános kegyelem tanítása összefüggésben áll ezekkel is. Közülük a legismertebb és talán legnagyobb hatású a *darwinizmus*, illetve ennek társadalomra alkalmazott változata, a *szociáldarwinizmus*. Charles Darwin szerint az élet a létért való küzdelem, és a természetes szelekcióból fakadóan csak a nagyobb rátermettségű egyedek, illetve fajok maradhatnak fenn. Herbert Spencer ezeket a törvényeket a társadalomra is alkalmazta. Társadalomtana arról szólt, hogy

⁸ Ibid., 366-368. o.

⁹ Ibid., 369-371. o.

¹⁰ Bratt: *Abraham Kuyper: Modern Calvinist, Christian Democrat*

¹¹ Mouw: *Abraham Kuyper: A Short and Personal Introduction*

az egyén és az egész társadalom folyamatos interakcióban áll a környezeti viszonyokkal. A társadalmat „szuper-organikus képződménynek” tekintette, ami az egyénekből fejlődésre képes.¹²

A *pozitivizmus* egyik legnagyobb képviselője Augustus Comte. Ezen irányzat szerint a gondolkodásnak illetve a tudománynak a pozitív tapasztalatokból kell kiindulni. Az ember társas lény, és a tudomány a társadalom jólétét, illetve a gazdasági fejlődést fogja előmozdítani.¹³

A *keresztényszocializmus* története XIII. Leó pápa *Rerum novarum* című enciklikájával kezdődik, és megpróbálja felkarolni a munkások, a szegényebb rétegek életét.¹⁴

Kuyper és kortársai azt gondolták, hogy országuk küldetése, hogy a református hitet elterjesszék az egész világban, Hollandiából kiindulva, és ez a nagyszerű feladat a református hitet támogató kormányra van bízva. Kuyper ezt az elképzelést követve szervezte meg pártját, majd ezen elv alapján lépett koalícióra a római katolikus párttal is. Általános kegyelemtanának kialakulásában valószínűsíthető szerepe van annak, hogy eszmei alapon megpróbálta megindokolni a római katolikusokkal kötött politikai koalícióját.¹⁵

A református hit előmozdításához szükség volt azokra is, akik nem tagjai a református közösségnek, akik nem hívők. Az elképzelés szerint Hollandia az általános kegyelemnek köszönhetően elő tudta volna mozdítani a református keresztyén hit terjedését.¹⁶

Kuyper terve a fenti eszmékkal állítható rokonságba, mint a pozitivizmus keresztyén változata. A tudomány helyett Isten általános kegyelme az, ami előmozdítja az ember, a társadalom jólétét, valamint az ad mindenféle gazdasági fejlődést. Isten általános kegyelme segít ahhoz, hogy az egész világon elterjedjen a keresztyénség (azaz a református értékek), és efelől teljes reménységben lehetünk.

¹² Veress: *Spencer Herbert erkölcstana*

¹³ Morel et al.: *Szociológiaelmélet*, 6. o.

¹⁴ XIII. Leó pápa: *Rerum Novarum*

¹⁵ „Daarom kan het nuttig zijn hier even aandacht te schenken aan de bewering dat Kuypers leer van de gemene gratie ook de principiële mogelijkheid van zijn *coalitie met Rome* op politiek terrein verklaart” (kiemelés: eredeti). Douma: *Algemene genade*, 107. o.

¹⁶ Hanko: *Contending for the Faith*, 352. o.

1.2. Abraham Kuyper meghatározása

Kuyper Isten háromfajta kegyelmét különbözteti meg. Az első, amit az ember *személyesen*, a második, amit a *szövetség keretében*, a harmadik pedig az, amit az *emberiség részeként* kap.¹⁷ A személyes és különös kegyelemben¹⁸ részesül minden választott, a szövetségi és organikus kegyelemben¹⁹ Isten tényleges és névleges egyháza, míg az egész emberiségre kiterjedő, általános kegyelemben²⁰ minden egyes ember.

Kuyper hangsúlyozza, hogy az általános kegyelem *minőségileg* eltér a másik két kegyelemtől, és azt semmiképpen nem tarthatjuk *üdvözítő* kegyelemnek,²¹ bár mind az üdvözítő, mind az általános fajta kegyelem forrása Jézus Krisztus.²² Az eltérés kiemelése céljából, valamint azért, hogy véletlenül se lehessen összetéveszteni az üdvözítő különös kegyelemmel, Kuyper a holland *genade* szó helyett a *gratie* szót alkalmazza, a latin *communis gratia* mintájára. Innen a holland kifejezés: *gemeene gratie*.²³ A *gemeene gratie* az *algemeene genade*-val szemben nem „univerzális” (*universalis*), hanem „közös” (*communis*) kegyelemről beszél.²⁴ Megjegyzem, hogy Kuyper ugyan megpróbálta megkülönböztetni az *algemeene genade* és a *gemeene gratie* kifejezéseket, azonban a későbbi holland irodalomban a két kifejezést szinonimaként használják (pl. Douma vagy Schilder). A magyar dogmatikákban és a teológiai szaknyelvben a *közös kegyelem* kifejezéssel nem találkozhatunk, ezért jelen dolgozatban mind az *algemeene genade*, mind a *gemeene gratie* kifejezéseket *általános kegyelemnek* fordítjuk, de sosem *univerzális kegyelem* értelemben gondolunk rá. Megjegyzem még, hogy Kuyper *De gemeene gratie* című könyvében is előfordul szinonimaként az *algemeene genade* és a *gemeene gratie*.

¹⁷ „Drie uitstralingen alzoo van de genade Gods: een genade die u *persoonlijk* geldt, een genade die u *met al Gods heiligen* in het Verbond gemeen is, maar ook in de derde plaats een genade Gods die u, als mensch, gemeen is *met alle menschen*” (kiemelés: eredeti). Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 8. o.

¹⁸ *Particuliere genade*

¹⁹ *Organische genade*

²⁰ *Algemeene genade*

²¹ Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 8. o.

²² *Ibid.*, II. 646. o.

²³ *Ibid.*, I. 9. o.

²⁴ *Ibid.*, III. 146. o.

Az általános kegyelemről Kuyper írt egy háromkötetes monográfiát (*De gemeene gratie*). Az első kötet a tanítás bibliai történeti alapvetéseit teszi meg. A második kötet az általános kegyelem dogmatikai, míg a harmadik kötet a gyakorlati összefüggéseit tárja fel.

1.2.1. A tanítás alapja: a Noéval kötött szövetség

Az általános kegyelem tanának egyik legfontosabb alapköve Isten *Noéval kötött szövetsége*,²⁵ ami az özönvíz után jött létre.

A bűnesetet követően az Úr megátkozta a földet. A növények tüskét és tövist vesztenek,²⁶ az állatok megeszik egymást, és az Édenkert szépsége eltűnik. Isten átkát követően teljesen átalakul a teremtett világ. Az özönvíz pedig eltörli ezt a megváltozott világot is, és a föld megint átformálódik. A harmadik, eljövendő változás pedig Jézus visszajövetelével fog megtörténni, ami szintén katasztrófális események között fog lezajlani,²⁷ viszont ezután helyreáll, sőt, kiteljesedik a paradicsomi állapot.

A Noéval kötött szövetség annak záloga, hogy a Jézus visszatértekor bekövetkező katasztrófát megelőzően *nem* lesz olyan általános katasztrófa, mint a bűnesetet követő átok vagy az özönvíz volt.²⁸ A Noéval kötött szövetség tehát nem speciális, hanem általános szövetség, ami az egész emberiségre kiterjed. Nem egy üdvözítő szövetségről van szó, hanem Isten jóságáról, ami Krisztus visszatéréséig minden ember felé megnyilvánul. Ennek igazolására Kuyper azt hozza fel, hogy Isten Noéhoz és fiaihoz szól ezekkel a szavakkal: „...szövetséget szerzek *ti veletek* és a *ti* magvatokkal ti utánatok”²⁹. Ez azt jelenti, hogy nemcsak Noéra, hanem fiaira és azok utódaira, azaz az egész emberiségre is érvényes a szövetség. A szövetség Isten és a *föld* között van,³⁰ és az általános kegyelemből fakad.³¹ Ez a szövetség érvényes ugyan minden emberre, erről azonban

²⁵ Ibid., I. 11. o.

²⁶ I Mózes 3:17-18

²⁷ Vö. II Péter 3:10. οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται

²⁸ Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 17-18. o.

²⁹ I Mózes 9:9. וְאָנִי הִנְנִי מְקַיֵּם אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאַתֶּם זֹרְעֶם אֶתְרֵיכֶם

³⁰ I Mózes 9:13. בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ

³¹ Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 22. o.

csak az egyház vesz tudomást; mindenki részesül ugyan e szövetség áldásaiban, de nem mindenki tud róla.³²

A Noéval kötött szövetség *tartalma* nem más, mint az, hogy „míg a föld léssen, vetés és aratás, hideg és meleg, nyár és tél, nap és éjszaka meg nem szűnnek”³³. Ez a szövetség nem jelenti azt, hogy az özönvíz után az ember természete megjavult volna, vagy kevésbé lenne bűnös. Ehelyett arról van szó, hogy Isten általános kegyelme, amit az ember felé mutat, az özönvíz után megnövekedett. Isten emberi nem irányában tanúsított általános kegyelme Kuyper szerint abból látható, hogy az özönvízből nem *egyes embereket*, hanem *az egész emberi nemet* mentette meg, tudniillik Noé és családja az egész emberi nem képviselőjében menekült meg.³⁴ Ez az általános kegyelem egészen addig fog tartani, amíg a „bűn embere” el nem jön, és be nem következik a vég.³⁵ Isten általános kegyelme az özönvíz után is lehetővé teszi az ember eredeti hivatásának („szaporodjatok és sokasodjatok”) betöltését.³⁶

E szövetség fontos jellemzője *az emberi élet védelme*, aminek alapja az, hogy Isten az embert saját képmására teremtette. Isten ígérete véd az özönvíz ellen, rendelése pedig a vadállatok és a gyilkosság ellen.³⁷ („De a ti véretek. . . számon kérem minden állattól, azonképen az embertől, kinek-kinek atyjafiától számon kérem az ember életét. A ki ember-vért ont, annak vére ember által ontassék ki ; mert Isten a maga képére teremté az embert.”)³⁸A gyilkosság elleni védelemhez tartozik a *halálbüntetés* bevezetése,³⁹ valamint a *felsőbbségek* megalapítása. Ezek létezése Isten általános kegyelmének jele,⁴⁰ amivel *korlátozza a bűn hatalmát a világban*.

³² Ibid., I. 27. o.

³³ I Mózes 8:22. עַד כָּל-יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף יוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבְּחוּ

³⁴ Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 89. o.

³⁵ Ibid., I. 24-25. o.

³⁶ Hanko: *Contending for the Faith*, 352. o.

³⁷ Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 49. o.

³⁸ I Mózes 9:5-6

³⁹ Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 55-77. o.

⁴⁰ Ibid., I. 80. o.

1.2.2. A bűneset és az általános kegyelem

Ugyan Kuyper az általános kegyelem kijelentését a Noéval kötött szövetségben látja, arról is beszél, hogy az emberi nem már az özönvíz előtt is részesült ebben a kegyelemben. Az általános kegyelem nem az özönvíz után, hanem rögtön a bűnesetet követően kezdődik.⁴¹ A bűneset után a világ csak az általános kegyelem miatt nem szűnik meg létezni.

Ha nem lenne általános kegyelem, akkor Ádám és Éva rögtön meghalt volna, és vége lett volna az emberi nemzetségnek. Nem születtek volna meg a választottak, és Isten nem tudta volna őket megváltani.⁴² Az, hogy az ember nem halt meg azonnal, amikor evett a fáról, Isten általános kegyelmének tulajdonítható.⁴³ Az általános kegyelem céljához hozzátartozik az is, hogy Isten kegyelmi szövetsége létrejöhessen. Ha nem lenne általános kegyelem, akkor nem lennének azok az emberek sem, akikkel Isten megköti kegyelmi szövetségét.⁴⁴

Isten kegyelme azonban közbelépett, és Ádám és Éva nem halt meg. A bűn pillanatában Ádám és Éva lelkileg meghaltak, és testük tökéletessége is azonnal elromlott.⁴⁵ Azonban nem részesültek rögtön a teljes halálban, mert Isten az Ő szeretetéből megtartotta életüket.

Isten kegyelme megnyilvánul abban az ítéletben is, ami a bűnesetre következik. A kígyó fölött mondott ítélet a *különös* kegyelemről, míg az Ádám és Éva fölötti ítélet az *általános* kegyelemről beszél.⁴⁶ Isten egy időre felfüggesztette, elhalasztotta az emberi nemzetség ítéletét, ami majd csak a világtörténelem végén fog eljönni. Ez Isten hosszútűréséről beszél, ami kegyelmének egyik megnyilvánulása.⁴⁷

⁴¹ Ibid., I. 94. o.

⁴² „... zonder de gemeene gratie, de uitverkorenen niet zouden geboren zijn, en het levenslicht niet zouden hebben gezie.” Ibid., I. 222. o.

⁴³ Danhof és Hoeksema: *Sin and Grace*, 90. o.

⁴⁴ Kuyper: *Dictaten Dogmatiek*, V. 131-138. o.

⁴⁵ „Op het oogenblik van de zonde zelve stierf Adam en stierf Eva in de ziel en sloop de geestelijke dood in hun innerlijk bestaan. . . Ook van hun lichamelijk bestaan was de gaafheid nu af.” Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 229. o.

⁴⁶ „... het vonnis over de slang de particuliere genade, en in het vonnis over Adam en Eva de algemeene genade of de gemeene gratie.” Ibid., I. 233. o.

⁴⁷ Ibid., I. 244. o.

Az általános kegyelem korlátozza Ádám és Éva bűnének következményét, illetve magát a bűnt is. Ez nemcsak az első emberpárra igaz, hanem az általános kegyelem egyik fő tevékenysége.⁴⁸ Korlátozza a romlást az ember *szívében*,⁴⁹ azaz korlátozza a bűn teljes mértékű kifejlődését. Ugyanakkor az ember *testében* is visszatartja a romlást,⁵⁰ azaz a bűn testi következményét. Az ember testében benne van a halál, de az általános kegyelem visszatartja azt. Az özönvíz előtti emberek hosszú élete is Isten általános kegyelmének köszönhető. Ugyanez az általános kegyelem részesíti az embert földi javakban, egészségben, ennek köszönhető, hogy az ember tud beszélni, gondolkodni és így tovább.⁵¹

Isten általános kegyelme a természet romlását is visszatartja.⁵² Isten megátkozta a földet az emberért. Ez változást hozott a növény- és állatvilágban is. Azonban az, hogy a föld még termőképes, hogy van ivóvíz, vannak ehető növények, van tavasz, nyár, őszi és tél, mind Isten általános kegyelmének köszönhető.⁵³

1.2.3. Az általános kegyelem az Újszövetségben

A János 1:4-ben ezt olvassuk: „Ő benne vala az élet, és az élet vala az emberek világossága”. Kuyper szerint a világosság az ember lelkében van, és nem más, mint az ember tudata.⁵⁴ A világosság megnyilvánul az ember mai állapotában, akaratában, közösségi életében, erkölcsében, művészetében és tudományában. Mindez az Ige, Isten Szava által lesz lehetővé: minden ember az Ige által él.⁵⁵

A bűneset után a bűn összetörte az embert, Isten képmását, és bejött a világba a sötétség. Isten azonban mégsem vonta vissza Igéjét, és továbbra is fenntartja a teremtést.

⁴⁸ Ibid., I. 246. o.

⁴⁹ Ibid., I. 250-257. o.

⁵⁰ Ibid., I. 258-265. o.

⁵¹ Ibid., I. 264. o.

⁵² Ibid., I. 265-272. o.

⁵³ Ibid., I. 270-271. o.

⁵⁴ „Licht is het licht in uw geest. Licht is uw bewustzijn.” Ibid., I. 396. o.

⁵⁵ „De mensch heeft zijn licht niet van elders, noch uit zich zelf, noch schiep hij het. Hij leeft door het eeuwige Woord. Het eeuwige Woord, dat hem bestaan doet, is zijn leven. En dat leven verheldert in zijn bewustzijn tot licht. Tot alzijdig licht. Licht in het verstand, licht in zijn wilskeuze, licht in zijn gemeenschapsleven, licht in zijn zedelijk bestaan, licht in zijn kunst en wetenschap, licht in het oog der ziel, waarmee hij zijn God ziet.” Ibid., I. 398. o.

Ez Kuyper szerint az általános kegyelemnek köszönhető.⁵⁶ „A világosság a sötétségben fénylik”⁵⁷, és ez a fénylés az általános kegyelem.⁵⁸ Az általános kegyelem teszi tehát lehetővé az emberek életét.

Jóllehet ezen a földön „nyilván van az Istennek haragja mennyből az embereknek minden hitetlensége és hamissága ellen”,⁵⁹ ez a világ mégsem vált pokollá, mert ezek az emberek még ismerik Isten végzését,⁶⁰ és szívükbe van írva Isten törvénye.⁶¹ Az, hogy az emberek szívébe van írva Isten törvénye, Kuyper számára Isten általános kegyelmének jele.⁶² Sőt, paradox módon maga a bálványimádás is rámutat az általános kegyelem létezésére, mivel arra utal, hogy az emberben benne van a késztetés, hogy valamit imádjon.⁶³

1.2.4. Kétféle általános kegyelem

Kuyper megkülönbözteti az általános kegyelem *konstans* (állandó) és *progresszív* (előremutató) szempontját. A konstans általános kegyelem célja az, hogy lehetővé tegye az emberi életet. Ide tartozik a bűn korlátozása, ami az általános kegyelem lényege. Az általános kegyelem progresszív oldala lehetővé teszi az emberi élet fejlődését. Nemcsak lehetővé teszi az életet, hanem egyre gazdagabbá és teljesebbé formálja az emberiség életét.⁶⁴

1.2.5. Az általános kegyelem és az emberi társadalom

A fentiekben már tárgyaltuk, hogy az általános kegyelem lehetővé teszi az emberi életet, valamint fejlődést indukál az emberi társadalomban.

⁵⁶ Douma: *Algemene genade*, 25. o.

⁵⁷ János 1:5

⁵⁸ „En die schemering te midden van de duisternis, die stralen van licht door de nevelen heen in de duisternis geworpen, dat is de gemeene gratie.” Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 399. o.

⁵⁹ Róma 1:18

⁶⁰ Róma 1:32

⁶¹ Róma 2:14-15

⁶² Douma: *Algemene genade*, 26. o.

⁶³ „De algemene genade is er wel – dat blijkt zelfs uit de *afgoderij*” (kiemelés: eredeti). Ibid., 27. o.

⁶⁴ Til: *Common Grace I.*, 54. o.

Az emberi társadalom felé az általános kegyelem egyik elsődleges, de nem kizárólagos megnyilvánulása a polgári állam létezése. Ahogy az egyház a különös kegyelem, úgy az állam az általános kegyelem intézménye,⁶⁵ jóllehet kiterjed az egész természetre, az állat- és növényvilágra, és az állami keretek közé nem sorolható emberi életre.⁶⁶ A polgári felsőbbiséget Isten a bűn miatt és annak korlátozására hozta létre.⁶⁷

A polgári államon kívül a család és a házasság is az általános kegyelem megnyilvánulása,⁶⁸ csak úgy, mint az oktatás.⁶⁹ Az általános kegyelem a családból kiindulva és az oktatáson keresztül alakítja ki a társadalmat, így végső soron a társadalom is az általános kegyelem munkája.⁷⁰

Végül megemlítendő, hogy az általános kegyelemnek köszönhető az emberi tudomány⁷¹ és a művészet is.⁷²

1.3. Az általános kegyelem meghatározása

A kuyperi általános kegyelem tanítását az amerikai Christian Reformed Church (Keresztyén Református Egyház, CRC) 1924-es zsinatán a következő három pontban foglalta össze:

1. Az első ponthoz, ami Isten jóindulatával kapcsolatos, amit általában az emberek felé és nem csak a választottak felé mutat, a zsinat megállapítja, hogy a Szentírással és a hitvallásokkal összhangban áll az, hogy Isten üdvözítő kegyelmétől elválasztva, amit egyedül az örök életre választottak felé tanúsít, létezik Istennek egy bizonyos kegyelme, amit általában mutat teremtményei felé. Ez világosan látható az idézett bibliai szakaszokból, és

⁶⁵ „De gemeene gratie vindt hare rechtstreeksche en opzettelijke belichaming in den *Burgerstaat* . . . de Staat het instituut is der gemeene gratie, en de Kerk het instituut der particuliere genade” (kiemelés: eredeti). Kuyper: *De gemeene gratie*, III. 20. o.

⁶⁶ Ibid., III. 21. o.

⁶⁷ Ibid., III. 27. o.

⁶⁸ Ibid., III. 295. o.

⁶⁹ Ibid., III. 374. o.

⁷⁰ Ibid., III. 414. o.

⁷¹ Ibid., III. 487-528. o.

⁷² Ibid., III. 529-571. o.

a Dordrehti Kánonok II:5, III-IV:8,9-ből, ahol az evangélium általános felkínálásáról van szó. A református teológia legvirágzóbb időszakának íróitól vett idézetekből is kiderül, hogy református eleink támogatták ezt a nézetet.

Bibliai bizonyítékok: Zsoltárok 145:9; Máté 5:44-45; Lukács 6:35-36; Cselekedetek 14:16-17; I Timóteus 4:10; Róma 2:4; Ezékiel 33:11; Ezékiel 18:23.

2. A második ponthoz, ami a bűn korlátozásáról szól az egyén és a társadalom életében, a zsinat megállapítja, hogy a Szentírással és a hitvallásokkal összhangban létezik ilyen korlátozás. Ez világosan látható az idézett bibliai szakaszokból, és a Belga Hitvallás 13. és 36. cikkelyéből, amelyek arról tanítanak, hogy Isten az Ő Lelke általános munkája által, az ember szívének megújítása nélkül korlátozza a bűn akadálytalan működését. Ez által lesz lehetővé a társadalomban az emberi élet. A református teológia legvirágzóbb időszakának íróitól vett idézetekből is kiderül, hogy református eleink támogatták is ezen a véleményen voltak.

Bibliai bizonyítékok: Zsoltárok 81:12-13; I Mózes 6:3; Cselekedetek 7:42; Róma 1:24, 26, 28; II Thesszalonika 2:6-7.

3. A harmadik ponthoz, ami az újjá nem születettek polgári igazságával és polgári jó cselekedeteivel kapcsolatos, a zsinat megállapítja, hogy a Szentírás és a hitvallások szerint az újjá nem születettek üdvözítő jó cselekvésére ugyan nem, de polgári jóra képesek. Ez világosan látható az idézett bibliai szakaszokból és a Dordrehti Kánonok III-IV:4-ből, valamint a Belga Hitvallás 36. cikkelyéből, amelyek azt tanítják, hogy Isten az ember szívének megújítása nélkül úgy hat az emberre, hogy az képes a polgári jó cselekvésre. A református teológia legvirágzóbb időszakának íróitól vett idézetekből is kiderül, hogy református eleink is ezen a véleményen voltak.

Bibliai bizonyítékok: II Királyok 10:29-30; 12:2; 14:3; Lukács 6:33; Róma 2:14.⁷³

⁷³ Saját fordítás holland és angol eredeti alapján. Gritters: *Grace Uncommon*, 27-30. o.

2. fejezet

Dogmatörténeti kitekintés

Az általános kegyelem témája a korábbi dogmatikai felosztásokban nem található meg fő pontként. Azok a kérdések viszont, amelyekkel összefüggésben áll (így a pogányok cselekedetei, a polgári jog, a természetes istenismeret, a gondviselés stb.) különböző pontok alatt előkerülnek. Ebben a fejezetben néhány teológus nézetét ismertetjük a témát illetően.

2.1. Kálvin János

Kálvin ugyan nem ír kifejezetten az általános kegyelemről, azonban helyenként érinti ezt a témát. Az alábbiakban megvizsgáljuk, hogy a CRC 1924-es zsinatán meghatározott három ponthoz kapcsolódóan milyen tanításai vannak Kálvinnak.

Az első ponttal kapcsolatban az Institutióban arról Isten számtalan jótéteménnyel és kinccsel halmozza el az embereket földi életük során, bár ezzel a legtöbb ember csak visszaél.⁷⁴ Isten kormányzó gondviselésében minden emberrel szemben jó, és bőséggel látja el sokszor az istenteleneket is.⁷⁵ Ez azonban nem azért van, mert nem akarja megbüntetni a bűnt, hanem hatalma és igazsága meg fog nyilvánulni, amikor egy pillanat alatt elveszti az istenteleneket, és felemeli a kegyeseket.⁷⁶

⁷⁴ Kálvin: *A keresztyén vallás rendszere*, I.5.4., 52. o.

⁷⁵ *Ibid.*, I.5.7., 55. o.

⁷⁶ *Ibid.*, I.5.8., 56-57. o.

A megvetett embert is érik Isten kegyelmének sugarai, azonban ezek csak ideig-óráig valóak.⁷⁷ Részesülhetnek valamiféle hitben, de ez nem igazi hit. Isten Igéjét lenézik vagy megvetik, de „nyílt istentelenséggel nem ostromolják, hanem inkább az engedelmesség bizonyos látszatát hordják magukon”. Ez nem is valódi hit, csak „árnyéka vagy képe a hitnek”.⁷⁸ Az istentelenek is megízlelhetik a mennyei ajándékot, Isten kegyelmét, de „nem azért, hogy a kegyelem lelki erejét és a hit biztos világosságát igazán fölfogják, hanem ... hogy még inkább meggyőzze s minden mentségtől megfossza őket”. Isten kegyelmét részben megismerhetik ugyan, de „annak valódi hatását nem érezhetik és azt nem élvezhetik”, hanem „éppen csak kijelenti nekik az Ő jelenvaló irgalmasságát”.⁷⁹ Kálvin szerint tehát Isten nem azért részesíti földi javakban a megvetetteket, mert szeretetébe fogadja, hanem elsősorban azért mutatja fel nekik is kegyelmét, hogy az ítéletben minden kifogásukat elvegye. A földi javak arra szolgálnak, hogy tanúskodjanak a hitetlenek ellen, amiért nem adták meg a dicsőséget annak az Istennek, aki azokban részesítette őket.

A második ponthoz kapcsolódóan Kálvin arról ír, hogy Isten kegyelme a megromlott természetben a bűnt valamilyen módon féken tartja, jóllehet nem tisztítja meg attól az embert. Némelyeket a lelkiismerettel, másokat a félelem által tart vissza a bűnöktől. „Isten féken tartja ugyan gondviselésével a romlott természetet, hogy cselekedetbe ne törjön ki, de belsőleg nem tisztítja meg.”⁸⁰ Nem beszél arról Kálvin, hogy ezt Isten Szentlelke által teszi, sőt, inkább azt írja, hogy a természeti törvény ennek forrása.

A harmadik ponthoz kötődően Kálvin megállapítja, hogy a jó forrása mindig a hitben van, és a jóra hajlandó akarat csakis a választottakban van meg. Ez azt jelenti, hogy akaratunkban *semmi jó* nem található, amíg az az újjászületésben meg nem újul, és akkor is csak Istentől származhat mindaz, ami bennünk jó.⁸¹ Az ember tehát csak akkor tehet jót, hogy ha a különös kegyelem támogatja abban. Isten nem részesít kegyelmében

⁷⁷ Ibid., III.2.12., 531. o.

⁷⁸ Ibid., III.2.9-10., 528. o.

⁷⁹ Ibid., III.2.9.11., 529-530. o.

⁸⁰ Ibid., II.3.3., 273. o.

⁸¹ Ibid., II.3.8., 281. o.

minden embert egyenlő mértékben. Ez a kegyelem nem más, mint amit a kiválasztottak kapnak az újjászületés által.⁸²

Az emberek lelkében „megvannak a bizonyos polgári tisztességre és rendre irányuló általános benyomások”, és az „állami rend magva mindenkinek szívében el van vetve”.⁸³ Ezt azonban Kálvin nem arra alapozza, hogy Istennek valamiféle kegyelme hatna az emberre, hanem arra, hogy „az ember gonosz s elfajult természetében még csillámlanak oly szikrácskák, melyek azt mutatják, hogy eszes lény”. A bűneset következtében az ember teljesen megromlott, de az „értelem és az ítélet némi maradványa az akarattal együtt” megmaradt, sőt, bizonyos értelemben vágyódik az igazságra.⁸⁴

A tudománnyal és művészettel kapcsolatosan azt írja Kálvin, hogy ezekben „mindenki tartozik megismerni magára nézve Istennek különös kegyelmét”.⁸⁵ Itt „különös kegyelem” alatt nem a választottak felé mutatott kegyelmet érti, hanem azt, hogy nem egyenlő mértékben részesíti benne az embereket. Az értelmet Isten jóvoltából fakadó, mindenkire nézve teljesen ingyenes természeti ajándéknak tekinti a művészetekkel és a tudománnyal együtt.⁸⁶ Mindezek az „isteni Lélek nagyszerű adományai, melyeket az emberi nemzet közös hasznára azoknak osztogat, akiknek akar”.⁸⁷ Ezekről a „különös kegyelemajándékokról” azt is megjegyzi Kálvin, hogy ezek megléte ellenére minden egyes ember teljesen romlott, szívében gonosz.⁸⁸

Ha Isten nem könyörült volna az emberen, akkor „a tőle való elszakadás az egész természet halálát vonta volna maga után”. Az embereknek osztogatott természeti ajándékok azonban Isten kegyelmét mutatják fel előttünk.⁸⁹ Minden ember szívében ott van Isten törvényének valamilyen ismerete, amit Kálvin a természet törvényének nevez. Ugyanakkor azt is hozzáteszi, hogy ennek célja az, hogy az embernek ne legyen mivel magát mentenie Isten ítélőszéke előtt.⁹⁰ Amikor tehát Isten számtalan jóval elhalmozza az

⁸² Ibid., II.2.6., 244. o.

⁸³ Ibid., II.2.13., 254. o.

⁸⁴ Ibid., II.2.12., 252-253. o.

⁸⁵ Ibid., II.2.14., 254. o.

⁸⁶ Ibid., II.2.14., 254-255. o.

⁸⁷ Ibid., II.2.16., 256. o.

⁸⁸ Ibid., II.3.4., 274. o.

⁸⁹ Ibid., II.2.17., 257. o.

⁹⁰ Ibid., II.2.22., 262. o.

istenteleneket, és azok mégsem hagyják el utaikat, Isten azt éri el, hogy ne mentegessék magukat. Ő ajándékokat ad, javakban részesít, és ezt az ember megrontja, saját isteneit állítva az igaz Isten helyébe. Ezeknek az ajándékoknak tehát a Róma 1:20-szal összhangban az a célja, hogy az azokat elutasító ember menthetetlen legyen.⁹¹

Tehát a külsőleges jócselekedetek (azaz a „polgári jó”) ebből a természeti törvényből fakadnak, ami – bár Istentől származik –, nem a Szentlélek munkája. Az, amit polgári jónak nevezhetünk, Isten előtt semmilyen értékkel nem bír.

Mindezeket egybevetve megállapíthatjuk, hogy Kálvin tanításaival nem egyeztethető össze maradéktalanul Kuyper általános kegyelemtana.

2.2. A tanítás további sorsa

2.2.1. Louis Berkhof

Louis Berkhof az általános kegyelmet abban látja, hogy a bűneset utáni, romlott világban vannak igaz, jó és szép dolgok: viszonylag rendezett élet, gyümölcsstermő föld, részleges istenismeret, tudomány és művészet és így tovább. Ez a kegyelem *közös* (*communis*). Berkhof Kuyperhez hasonlóan három csoportot különböztet meg: a minden teremtményre kiterjedő *univerzális*, az emberekre vonatkozó *generális* és a szövetség keretében megjelenő *szövetségi* általános kegyelmet.⁹²

Isten kegyelme nem kétféle, hanem a különös (speciális) és az általános kegyelem annak csupán kétféle aspektusa. A kegyelem „koronamunkája” a bűnös ember megigazítása, megszentelése és üdvözítése, de megnyilvánul a természeti áldásokban is. Ezek az utóbbiak az általános kegyelem alá sorolandók.⁹³

Az egyetemes áldásokon (eső, napsütés, étel, ital stb.) kívül az általános kegyelem körébe tartozik az is, hogy a Szentlélek korlátozza a bűnt, rendet tart fenn a társadalomban, és előmozdítja a polgári igazságosságot.

⁹¹ Ibid., I.5.14-15., 62-63. o.

⁹² Berkhof: *Rendszerez teológia*, 337-339. o.

⁹³ Ibid., 340. o.

A különös és az általános kegyelem között van néhány lényeges különbség. Először, a különös kegyelmet a kiválasztás korlátozza, míg az általános kegyelemben olykor az elvetettek nagyobb mértékben részesülnek. Másodsor, a különös kegyelem eltörli a bűnt, és üdvözíti a bűnöst, míg az általános kegyelem csupán *korlátozza* a bűnt. Megjegyzendő, hogy a külső elhívás és az erkölcsi megvilágosítás formáiban is az általános kegyelem mutatkozik meg, és az így az üdvösséghez is hozzájárulhat. Harmadsor, a különös kegyelem ellenállhatatlan, míg az általánosnak ellene lehet állni, és abban a megtérésre való felhívás hatástalan, hiszen nem szabadít meg a bűntől. Negyedsor, a különös kegyelem megújítja az ember természetét, míg az általános kegyelem csak racionális és erkölcsi meggyőző erővel bír.

Jóllehet Berkhof elhatárolódik az arminiánus tanítástól, miszerint az általános kegyelem *üdvözítő* jelentőségű, mégis azt írja, hogy az általános kegyelem kapcsolódik a szoteriológiai folyamathoz.⁹⁴

Az általános kegyelmet Berkhof Krisztus megváltó munkájának közvetett eredményének tekinti. Krisztus engesztelő áldozata csak a választott népért szól, azonban annak hatásai az egész világra kiáradnak.

Berkhof egyetértéssel idézi Hodge alapján Candisht:

...az emberi faj egész történelme a hitehagyástól a végítéletig a türelem megnyilvánulása az elvetettek vonatkozásában, melyben nagyon sok, jellemükre és örökkévaló sorsukra befolyással levő fizikai és erkölcsi áldás jut még a pogányoknak is, s sokkal több a keresztyén társadalmak iskolázott és kifinomult polgárainak. Ezek Krisztus közvetítésén keresztül jutnak el hozzájuk, s annak, hogy most megkapják ezeket, azt jelenti, hogy a kezdetektől fogva nekik lettek szánva.⁹⁵

Az általános kegyelem célja Krisztus megváltói munkáját szolgálja, azonban ettől független célja is van, mégpedig az, hogy az emberiség számára lehetővé tegye, hogy a

⁹⁴ Ibid., 340-341. o.

⁹⁵ Ibid., 342. o.

természet erőit felhasználva és saját képességeiket fejlesztve a teremtést Isten dicsőségére uralmuk alá hajthassák.⁹⁶

A következő eszközök által hat az általános kegyelem: *Isten természeti kijelentése*, ami a természetben látható, és az ember lelkiismeretét is vezeti; a *kormányok*, hiszen a Róma 13 szerint Isten rendeli el ezeket a társadalmi rend fenntartása végett; a *közvélemény*, feltéve, ha Isten kijelentésének befolyása alatt alakul ki, különben a gonosz eszközévé válik; végül az *isteni büntetések és jutalmak*, amik által Isten e világban előmozdítja az erkölcsi jót.⁹⁷

Az általános kegyelemnek köszönhető az, hogy a természetben látszik valami Isten dicsőségéből. Ezenkívül késlelteti a bűneset miatt hozott halálos ítélet végrehajtását.⁹⁸

„Isten nem vágja el azonnal a bűnös élete fonalát, hanem lehetőséget biztosít neki a megtérésre, ezzel eltöröl minden mentséget és igazolja az Ő haragja eljövételének megnyilvánulását azokon, akik végig a bűnben maradnak.”⁹⁹ Az általános kegyelem ezek mellett feltartóztatja a bűnt,¹⁰⁰ és bizonyos erkölcsi rendet is tart a társadalomban.¹⁰¹ Emellett lehetővé teszi a *justitia civilis*, azaz a külső (polgári) jó gyakorlását. Ezek a földi szempontból nézve jó cselekedetek valójában nem helyesek, mivel nem hitből származnak.¹⁰² A természetes áldások is Isten általános kegyelméből származnak.¹⁰³ Isten áldását kiárasztja azokra is, akik elvetettek.¹⁰⁴

2.2.2. Klaas Schilder

Kuyperrel szemben Schilder nem nevezi kegyelemnek az ember meghosszabbított életét, sőt, antropocentrikusnak tartja Kuyper általános kegyelemtanát. Aki *teocentrikusan* gondolkodik, az látja, hogy a bűneset következtében Isten ítélete áradt ki az

⁹⁶ Ibid., 343. o.

⁹⁷ Ibid., 344-345. o.

⁹⁸ Vö. Ézs 48:9; Jer 7:23-25; Lk 13:6-9; Róm 2:4; 9:22; II Pt 3:9.

⁹⁹ Berkhof: *Rendszeres teológia*, 345. o.

¹⁰⁰ Vö. I Móz 20:6; 31:7; Jób 1:12; 2:6; II Kir 19:27-28; Rm 13:1-4.

¹⁰¹ Vö. Róm 2:15; Csel 17:22.

¹⁰² Vö. II Kir 10:29-30; 12:2; Lk 6:33; Róm 2:14-15.

¹⁰³ Vö. I Móz 39:5; Zsolt 145:9; Mt 5:44-45; Lk 6:35-36; Csel 14:16-17; I Tim 4:10.

¹⁰⁴ Berkhof: *Rendszeres teológia*, 346. o.

emberiségre, hiszen Isten önkijelentése elhalványodott.¹⁰⁵ Az emberi élet bűneset utáni meghosszabbítása nem kegyelem, hanem csak az ítélet elhalasztása.¹⁰⁶ A Noéval kötött szövetség sem az általános kegyelem kijelentése, hanem az ősevangéliummal (I Mózes 3:15) kezdődő és Krisztushoz vezető ígéretek által kirajzolt üdvtörténet egyik láncszeme.¹⁰⁷

Isten valóban korlátozza a bűn kiteljesedését, illetve az emberre váró ítélet visszatartását, azonban ezt éppannyira nem nevezhetjük kegyelemnek, mint az áldás visszatartását ítéletnek.¹⁰⁸ A fejlődés sem az általános kegyelemnek tulajdonítható, hanem a teremtés természetéhez tartozik.¹⁰⁹

Míg Kuyper a Róma 1-2-t az általános kegyelem alátámasztására használta fel, Schilder ezekben a részekben Isten ítéletét látja a pogányokon. Nem Isten általános kegyelme, hanem az Ő haragja nyilvánul meg a pogányokon.¹¹⁰

Schilder hangsúlyozza a *szövetség* kulcsfontosságát. Isten az embert arra teremtette, hogy Vele való szövetségben éljen. Az Istennel való szövetség *élet*, az ettől való elszakadás pedig a *halál*. Schilder különbséget tesz élet és egyszerű létezés között. Az Istentől távol létezni a halál, míg az Istennel való szövetségben létezni az élet.¹¹¹

Szembeszegül mindenféle általános érvényű kegyelemmel, ami nem az üdvözítő kegyelem.¹¹² Isten senki felé nem közömbös, és nem tekint kétféleképpen egy emberre.¹¹³

Schilder kijelenti, hogy a kultúra megléte nem nevezhető általános kegyelemnek. Mivel az emberi társadalom eltávolodott Istentől és az igaz hittől, a kultúrát erkölcstelenség, sőt, sátáni eredet jellemzi.¹¹⁴

¹⁰⁵ Douma: *Algemene genade*, 132. o.

¹⁰⁶ Schilder: *Christ and Culture*, 30. o.

¹⁰⁷ Douma: *Algemene genade*, 137-138. o.

¹⁰⁸ „Whoever calls the restraining of the curse 'grace' should at least call the 'restraining' of the blessing 'judgment'. Schilder: *Christ and Culture*, 29. o.

¹⁰⁹ „...the fact that the gifts of creation show development is not grace, but *nature*” (kiemelés: eredeti). Ibid., 29. o.

¹¹⁰ „Hoe kan men van genade spreken, wanneer God in zijn tóórn (Rom 1,18) hele volken aan de goddeloze waan overgeeft (1,24)?” Douma: *Algemene genade*, 143. o.

¹¹¹ Ibid., 157-159. o.

¹¹² Ibid., 164. o.

¹¹³ Ibid., 165. o.

¹¹⁴ Schilder: *Christ and Culture*, 29. o.

A kultúra és a társadalom, vagy az ökológiai egyensúly és a természeti ajándékok nem az általános kegyelemhez tartoznak, hanem ezek biztosítják azt, hogy a kiválasztott emberek megszülessenek, életben maradjanak, meghallhassák Isten hívó szavát, és megtérhessenek. A fejlődés nem kegyelem és nem ítélet, hanem az a színtér, ahol Isten kiválasztó kegyelme és elvető ítélete kibontakozhat.¹¹⁵

2.2.3. Herman Hoeksema és a Protestant Reformed Churches

Történeti háttér

Herman Hoeksema 1886-ban született a hollandiai Hoogezandban, Groningenben.¹¹⁶ 1904-ben vándorolt ki az Egyesült Államokba, Chicagóba.¹¹⁷ 1908-ban kezdte meg teológiai tanulmányait a grand rapidsi (Michigan) Calvin College-ban, a Christian Reformed Church szemináriumán,¹¹⁸ ahol 1915-ben diplomázott¹¹⁹, majd kihelyezték a michigani Holland egyik gyülekezetébe. Szigorúan ragaszkodott az ortodox református tanokhoz, jóllehet a gyülekezetben arminiánus nézetek uralkodtak.¹²⁰ Hűséges volt a szuverén kegyelem és a kettős eleve elrendelés tanításához. Szembefordult az elvakult amerikai patriotizmussal. A premillennizmussal harcolva kiállt az amillennizmus mellett.¹²¹

A Christian Reformed Churchön belül két nagy konfliktusba keveredett bele. Dr. Ralph Janssen, a Calvin College egyik tanára a Szentírás tévedhetetlen ihletettségét tagadva bibliakritikát tanított. Hoeksema egy bizottság tagjaként tanulmányt készített Janssen tanításai ellen. Ez a vita előrevetíti a témánkhoz kapcsolódó, nagyobb jelentőségű vitát; Janssen ugyanis a kuyperi általános kegyelem alapján igazolta bibliakritikai módszereit.¹²²

¹¹⁵ Ibid., 30. o.

¹¹⁶ Hanko: *Portraits of Faithful Saints*, 394. o.

¹¹⁷ Kregel: *Just Dad*, 23. o.

¹¹⁸ Ibid., 31. o.

¹¹⁹ Ibid., 36. o.

¹²⁰ Hanko: *Portraits of Faithful Saints*, 397. o.

¹²¹ Ibid., 398. o.

¹²² Ibid., 398-399. o.

A másik nagy konfliktusa az általános kegyelemmel kapcsolatos. Nem volt titok, hogy Hoeksema egyáltalán nem pártolta az általános kegyelmet, hanem egyedül a különös kegyelmet ismerte el. A Christian Reformed Church 1924-es zsinatán, a michigani Kalamazoo-ban elfogadták az általános kegyelem három pontját, és megkövetelték annak aláírását minden lelképásztortól. Hoeksema, és vele együtt Henry Danhof, valamint George M. Ophoff lelkészek nem fogadták el ezeket a tanokat, ezért kizárták őket a Christian Reformed Churchból.¹²³ A három lelkész és presbitériumaik aláírtak egy egyezményt, és elnevezték magukat „Protesting Christian Reformed Churches”-nek.¹²⁴ 1925-re már visszafordíthatatlan lett a szakadás,¹²⁵ és 1926-ban az új egyháztestület a „Protestant Reformed Churches” nevet adta önmagának.¹²⁶ Az egyházhoz ma 31 gyülekezet tartozik, és mintegy 7800 tagot számlál.¹²⁷

Dogmatikai ellenvetések

Mint már említettük, Hoeksema szigorúan elutasítja az általános kegyelmet. Természetesen beszél Isten gondviselő munkájáról, ami nem más, mint a teremtettség fenntartása. Ha Isten elfordulna a teremtett világtól, az abban a pillanatban megsemmisülne.¹²⁸

Az általános kegyelem tanítása szerint Isten eredeti terve, ami akkor lépett volna érvénybe, ha Ádám nem bukik el, meghíúsult, és ehelyett megjelent a világban a bűn. Az általános kegyelem által azonban Isten korlátozza a világban a bűn hatalmát, így a Sátán erejét. Ezt az elképzelést Hoeksema dualisztikusnak nevezi, hiszen ez arra mutatna, hogy létezik Istentől független hatalom, amit Neki vissza kellene fognia.¹²⁹

Hoeksema nem ismeri el, hogy Isten korlátozná az emberben a bűn fejlődését, sőt, olyan tehetségekkel és erőkkkel ruházza fel az embert, amit az felhasználhat a bűnre, természetesen ezzel is saját ítéletét súlyosbítva.¹³⁰ A világ történelmében az Ádám által

¹²³ Ibid., 399. o.

¹²⁴ Kregel: *Just Dad*, 57. o.

¹²⁵ Hanko: *Portraits of Faithful Saints*, 399. o.

¹²⁶ Kregel: *Just Dad*, 61. o.

¹²⁷ <http://www.prca.org>

¹²⁸ Hoeksema: *Reformed Dogmatics*, I. 332. o.

¹²⁹ Ibid., I. 334-335. o.

¹³⁰ Ibid., I. 396. o.

elindított bűn egyre jobban kibontakozik, egészen addig, amíg meg nem jelenik a „bűn embere”, és el nem jön az utolsó ítélet.¹³¹

Az általános kegyelem tanítása nem ismeri el, hogy a bűneset következtében az ember meghalt volna. Meg kellett volna halnia, de Isten kegyelme csodálatos módon közbeavatkozott, és ideig-óráig elhalasztotta az ítéletet.¹³² Ádám és benne minden ember azonban bizonytalán meghalt, egészen annyira, hogy hacsak újjá nem születik, nem láthat életet.¹³³ Isten haragja van azon az emberen, aki nem hisz Jézusban, aki nem születik újjá. A testi születés nem igazi élet, hanem minden egyes ember a halál állapotában van egészen addig, amíg újjá nem születik. Amikor Ádám evett a tiltott gyümölcsből, valósággal meghalt, jóllehet testi halála ideig-óráig el lett halasztva.¹³⁴

Ebben az állapotban polgári jót sem tud tenni az ember, hanem hamis és bűnös állapotban él. Lehet, hogy külsőleg tud valami jót tenni, de valójában az is mind romlott és hamis cselekedet. Nem igaz tehát az, hogy az általános kegyelem valami jót munkál ki az emberben.¹³⁵ A pogányok és az istentelenek sokszor a törvény szerint cselekednek, de közben ők a saját maguk törvénye. Nem tartják meg tehát Isten törvényét.¹³⁶

A földi javak sem feltétlenül Isten általános kegyelmének jelei. Sokszor az istentelenek bővölködnek, és az istenfélők szűkölködnek, de ez nem azt jelenti, mintha Isten a gonoszoknak kedvezne, őket kegyelmébe venné, míg a kegyeseken valamiféle ideiglenes ítéletet gyakorolna. Isten haragja nyilvánvaló a mennyből az istentelen emberek ellen,¹³⁷ és megbünteti azokat, akik Ellene fellázadnak.¹³⁸

¹³¹ Ibid., I. 397-398. o.

¹³² Ibid., I. 378-379. o.

¹³³ „A ki hisz a Fiúban, örök élete van; a ki pedig nem enged a Fiúnak, nem lát életet, hanem az Isten haragja marad rajta.” (János 3:36)

¹³⁴ Hoeksema: *Reformed Dogmatics*, I. 380-381. o.

¹³⁵ Ibid., I. 386-387. o.

¹³⁶ Danhof és Hoeksema: *Sin and Grace*, 113. o.

¹³⁷ Róma 1:18-32

¹³⁸ Hoeksema: *Reformed Dogmatics*, II. 601-605. o.

2.3. Magyar vonatkozások

Az általam ismert magyar dogmatikák nem kritikusan, hanem egyetértően viszonyulnak az általános kegyelem tanításához. A magyar református gondolkodásban feltételezéseim két fő okból nem alakult ki különösebb vita a kuyperi általános kegyelemmel kapcsolatban. Egyrészt, a hollandiai és amerikai kritikus teológusok (Schilder, valamint a Protestant Reformed Churches) művei nem kaptak nagyobb nyilvánosságot, mert a nemzetközi teológiai eszmecserében is kisebb arányban vannak jelen. Másrészt, hányattatott egyháztörténelmünk nem engedte meg az általános kegyelemtan körüli részletesebb eszmélődést, mivel folyamatosan jelen volt mindenféle ellenséges eszmei és hitbeli áramlat úgy az egyházon kívül, mint belül.

2.3.1. Sebestyén Jenő

Sebestyén Jenő megkülönbözteti a speciális és az általános (egyetemes) kegyelmet (*gratia specialis* és *gratia generalis*). Míg az előbbi a szűkebb értelemben vett, üdvözítő kegyelem, addig az utóbbinak „nincsen soteriológikus jellege”. A teremtett világban, minden teremtménnyel szemben érvényesül az általános kegyelem, mégpedig a gondviselés munkájában. Sebestyén Jenő ezt a református teológia jellegzetességének látja.¹³⁹ „Isten minden közeledése az emberhez kegyelem”.¹⁴⁰

A bűneset előtt csak egyféle kegyelem volt, amiben benne rejlett az általános és a speciális kegyelem is. A bűnesetet követően két részre vált ez a kegyelem, és az általános kegyelem a Noéval kötött szövetségben nyilvánult meg, amelyet „Isten Nóéval és általa az egész földdel és természettel kötött”, és „ez készítette a kegyelmi szövetség számára az utat”. Sebestyén Jenőnél Kuyper szavai csengenek vissza: „Ez [ti. az egyetemes kegyelem] fékezte az átkot, a bűn rombolását és a természet pusztító erőit. minden, ami a bűneset után a bűnös emberben minden területen még jó, az egész úgynevezett polgári igazságosság (iustitia civilis) Isten egyetemes kegyelmének gyümölcse. . .”¹⁴¹

¹³⁹ Sebestyén: *Dogmatológiai jegyzetek*, I. 232. o.

¹⁴⁰ Ibid., I. 233. o.

¹⁴¹ Ibid., I. 233. o.

2.3.2. Victor János

Victor János a különös kegyelemmel (*gratia specialis*) szembeállítja Isten egyetemes kegyelmét (*gratia universalis*). Az egyetemes kegyelem enyhíti a bűn által okozott romlást, és előkészíti a teret a különös kegyelem számára. Az egyetemes kegyelem biztosítja a fejlődést is, beleértve a társadalmat, a művelődést, a kultúrát. Victor János egyetemes kegyelemtana lényegében megegyezik Sebestyén és Kuyper általános kegyelemtanával.¹⁴²

2.3.3. Tavaszy Sándor

Tavaszy Sándor Dogmatikájában nem beszél általános kegyelemről. Azokat a munkákat, amelyeket Kuyper az általános kegyelemnek tulajdonít, Tavaszy a gondviseléshez sorolja arra való utalás nélkül, hogy ezek Isten kegyelméből fakadnának. Isten gondviselését Tavaszy nem nevezi ugyan kegyelemnek, de arra rámutat, hogy szemben áll az ember bűnével.¹⁴³ A világ fennmaradásában „Isten hatalmának jelenléte ... tündöklék”.¹⁴⁴ A gondviselés, ami Isten örök dekrétuma, Isten hatalma, ami által kézben tartja, és törvényekkel és „titkos tanácsával” kormányozza az egész világot.¹⁴⁵

A bűnesetet követően Tavaszy nem tud Isten általános kegyelmének megjelenéséről, hanem arról beszél, hogy Isten haragja miatt az ember értelme meghomályosult, az akarat pedig szolgálai akarattá lett.¹⁴⁶ Csak a *különös kegyelem* teszi lehetővé, hogy az ember szembeforduljon a bűnnel, és ne gyönyörködjön abban.¹⁴⁷ Isten kegyelme tehát elkezd munkálkodni a bűneset után, azonban nem az általános, hanem csak a különös kegyelem.

A kultúra és a tudomány is Isten gondviseléséből fakad. Ebből a gondviselésből kifolyólag ad Isten az embernek értelmet, gondolkodást, és képessé teszi a természet törvényeinek kutatására.¹⁴⁸

¹⁴² Victor: *Dogmatika*, 70-71. o.

¹⁴³ Tavaszy: *Református keresztyén dogmatika*, 137. o.

¹⁴⁴ Ibid., 135. o.

¹⁴⁵ Ibid., 136-137. o.

¹⁴⁶ Ibid., 143-144. o.

¹⁴⁷ Ibid., 144-145. o.

¹⁴⁸ Ibid., 137. o.

3. fejezet

Az általános kegyelem és a hitvallások

Ebben a fejezetben azzal foglalkozunk, hogy az általános kegyelem összeegyeztethető-e a református hitvallásokkal. Ugyan a hitvallások korábban keletkeztek, mint Kuyper általános kegyelemtana, azonban a dogmatika gyakorlata szerint mégis meg kell vizsgálnunk, hogy beleillik-e a korábbi hitvallásokba a későbbi tanítás. Ezek a hitvallások nem foglalkoznak kifejezetten az általános kegyelemmel, azonban az ide kapcsolódó részek (a polgári jó cselekvése, a földi élet, a társadalom, vagy a földi áldások mint az általános kegyelem jelei, valamint a gondviselés) alapján érdemes megpróbálni ezt a tanítást.

3.1. A Heidelbergi Káté

A Káté arról beszél, hogy Ádám és Éva paradicsomi esete folytán annyira megromlott a természetünk,¹⁴⁹ hogy „képtelenek vagyunk valami jónak a cselekvésére, minden gonoszra pedig hajlandók”, „ha csak a Szentlélek újjá nem szül bennünket”,¹⁵⁰ sőt, „a mi [ti. a hívő ember – hát még a hitetlen ember!] legjobb cselekedeteink is azonban ebben az életben mind tökéletlenek és bűnnel beszennyezettek”.¹⁵¹ A jó cselekedetek egyébként

¹⁴⁹ Heidelbergi Káté 7.

¹⁵⁰ HK 8.

¹⁵¹ HK 62.

„csakis azok, amelyek igaz hitből, Isten törvénye szerint, az Ő dicsőségére történnek, és nem azok, amelyek a mi vélekedésünkön vagy emberek rendelkezésein alapulnak”.¹⁵²

A bűneset következtében Isten az eredendő bűn és a szerzett bűn miatt is „felettébb haragszik”, és „azokat igazságos ítéletéből ideigvaló és örök büntetéssel akarja sújtani”.¹⁵³ A Káté tehát nem tud arról, hogy az ember az újjászületés nélkül valamiféle jó cselekvésére képes lenne, akár Isten általános kegyelméből, akár anélkül. Arról sincs szó, hogy a bűneset következtében megjelent volna Isten általános kegyelme, ami enyhíti a bűn büntetését. Sőt, csupán Isten haragja és ítélete áll előttünk, amit majd a következőkben enyhít az Ő üdvözítő, azaz *különös* kegyelme. A hitetleneken egyébként „Isten haragja és az örök kárhozat . . . marad, míg meg nem térnek”.¹⁵⁴

Isten gondviselése sem kapcsolódik az Ő általános kegyelméhez, hanem az az Ő „mindenható és mindenütt jelenvaló ereje, mely által mennyet és földet, minden teremtménnyel egyetemben, mintegy saját kezével fenntart és . . . igazgat”.¹⁵⁵

A világi felsőbbiséget valóban azért rendeli Isten, hogy megakadályozza a gyilkosságot,¹⁵⁶ a lopást és a rablást,¹⁵⁷ azonban itt sincs szó arról, hogy ez Isten általános kegyelméből fakadna; sokkal inkább az Ő igazságos, törvényes, kormányzói hatalmának kiábrázolásául szolgálnak a felsőbbiségek.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a Heidelbergi Káté alapján nem igazolhatjuk az általános kegyelem tanításait, sőt, az első és a harmadik pont (Isten általános jóindulata az emberiség felé, és az újjá nem születettek által tett polgári jó) kifejezetten ellentétben áll hitvallásunkkal.

¹⁵² HK 91.

¹⁵³ HK 10.

¹⁵⁴ HK 84.

¹⁵⁵ HK 27.

¹⁵⁶ HK 105.

¹⁵⁷ HK 110.

3.2. A Második Helvét Hitvallás

Ez a hitvallásunk sem beszél arról, hogy a bűnesetet követően Isten általános kegyelme kiáradt volna az emberiségre. Sőt, azt írja, hogy mivel szaporítjuk a vétket, „ezért érdemünk szerint Isten haragját magunkra vonva igazságos büntetési alá vagyunk vetve”, és csak Krisztus szabadítása által vehet vissza ismét kegyelmébe. A Róma 5:12-re¹⁵⁸ hivatkozva a Hitvallás megerősíti, hogy a halál nemcsak a testi halál, hanem azok az „örökkétartó büntetések” is, amelyeket el kell szenvednünk. Ádám tehát valósággal meghalt, és valósággal elhozta a halált az emberre.¹⁵⁹

A Hitvallás beszél arról, hogy Isten az embernek „leggonoszabb tetteit és szándékait meggátolja ... abban, hogy célt érjenek”. Isten tehát korlátozza a bűnt, azonban ezt a Hitvallás nem az ember iránti kegyelmességgel, hanem Isten titkos tanácsvégzésével indokolja.¹⁶⁰

Isten „irgalmasságból” meghagyta az embernek az értelmet, sőt, „tálemek és előmenetelt is ad ehhez”. A tudományokat is Isten adja az embernek.¹⁶¹ Ezen a ponton a II. Helvét Hitvallás tanítása bizonyos fokú egyezést mutat Kuyper általános kegyelemtanának következtetéseivel, azonban megjegyzi, hogy ez a megmaradt értelem „elhomályosult”, az akarat pedig „szolgai akarattá” lett. Az egész Hitvallással összhangban áll az a kijelentés, hogy az újjá nem született emberen Isten haragja van, és csak az újjászületett emberen nyugszik meg az Ő kegyelme, egyedül Krisztus által.¹⁶²

A hitről és jó cselekedetekről írt fejezetben a Hitvallás nem tud „polgári jóról”, amit a nem újjászületett ember cselekedne Isten általános kegyelme által. Sőt, azt tanítja, hogy „az igazán jó cselekedetek élő hitből születnek, és azokat a hívők Isten akarata, vagyis Isten Igéjének normája szerint végzik”. A Hitvallás „az igaz és nem hamis vagy bölcséleti

¹⁵⁸ „Annakokáért, miképen egy ember által jött be a világra a bűn és a bűn által a halál, és akképen a halál minden emberre elhatott, mivelhogy mindenek vétkeztek.”

¹⁵⁹ II. Helvét Hitvallás VIII.

¹⁶⁰ II. HH IX.

¹⁶¹ II. HH IX.

¹⁶² Vö. pl. II. HH XI., XIV.

erényeket, a valóságos jócselekedeteket” tanítja, azaz nem az emberek rendelkezései szerint, hanem az Isten akarata szerint való jó cselekedeteket.¹⁶³

A világi felsőbbbségekről a Hitvallás a Róma 13-mal és az I Péter 2-vel összhangban kijelenti, hogy azokat Isten rendeli az „emberi nem békességére és nyugalmára”. Nem tulajdonítja azonban Isten általános kegyelmének a felsőbbbségek létezését, sőt, a világi hatalom működését Isten Igéje és törvénye alapján bírálja el.¹⁶⁴

A Második Helvét Hitvallás szintén nem támasztja alá az általános kegyelem tanításait. Nem beszél Isten minden ember felé mutatott általános jóindulatáról (leszámítva az értelem és a tudományok létezését), hanem inkább azt hangsúlyozza, hogy az istentelen emberen Isten jogos haragja van.

3.3. A Westminsteri Hitvallás

A Westminsteri Hitvallás ezekkel a szavakkal kezdődik: „Bár a természet világossága, a teremtés és gondviselés munkái egyértelműen Isten jóságát, bölcsességét, erejét bizonyítják, amellyel szemben az ember nem talál mentséget, ezek mégsem elegendők, hogy Istennek és az Ő akaratának arra az ismeretére juttassanak, amely szükséges az üdvösséghez.”¹⁶⁵ Ez a mondat arra utal, hogy a gondviselés vagy a természeti kijelentés nem az általános kegyelemnek tulajdonítható, hanem a Róma 1:19¹⁶⁶ alapján az istentelen emberrel kapcsolatban arra szolgál, hogy *mentség nélkül* hagyja, azaz, súlyosbítsa az ítéletét.

Isten gondviselése által úgy igazgatja az eseményeket, hogy az Ő örök tanácsa menjen végbe.¹⁶⁷ Ebből a gondviselésből kifolyólag gyermekeit időnként kísértésekben hagyja, hogy megtisztítsa és megszentelje őket,¹⁶⁸ ezzel is erősítve hitüket. Eközben az istentelen emberektől „visszatartja . . . kegyelmét”, és „néha elveszi ajándékaikat”, máskor „kiteszi

¹⁶³ II. HH XVI.

¹⁶⁴ II. HH XXX.

¹⁶⁵ Westminsteri Hitvallás I.1.

¹⁶⁶ „Mert a mi Istenben láthatatlan, tudniillik az ő örökké való hatalma és istensége, a világ teremtésétől fogva az ő alkotásaiból megértetvén megláttatik; úgy, hogy ők menthetetlenek.”

¹⁶⁷ WH V.1.

¹⁶⁸ WH V.5.

őket olyan eseményeknek, amelyeket romlott természetük felhasznál a vétkezésre. Továbbá átadja őket saját vágyaiknak, a világ kísértéseinek és a Sátán hatalmának, mely által ők még jobban megkeményítik magukat, még olyan eszközök által is, melyeket Isten mások meglágyítására használ”.¹⁶⁹ Ez azt jelenti, hogy a Westminsteri Hitvallás tud olyan dolgokról, amelyek az egyik embert Istenhez közel viszik, míg a másikat Istentől eltávolítják. Sőt, az ember vágyait, a világ kísértéseit, például a földi bőséget olyan eszköznek tekinti, amelyek arra szolgálnak, hogy az istentelen ember szíve még inkább megkeményedjen általuk. Ez teljes mértékben szemben áll az általános kegyelem tanításával, ami a földi javakat teljes mértékben Isten kegyelmének tulajdonítja. A Hitvallás később említést tesz a Lélek „általános munkájáról”, amit azok tapasztalnak, akik ugyan ki nem választottak, de valamilyen módon mégis közel kerültek Isten Igéjéhez. Arról is tud a Hitvallás, hogy a nem keresztyének is rendezhetik életüket „a természet világossága és valamely ... vallás törvényei szerint”.¹⁷⁰ Nem köti ezt ugyanakkor Isten kegyelméhez, csak megjegyzi, hogy a hitetlen emberek is megláthatnak valamit Isten munkáiból.

A kettős predestinációt vallva, a Hitvallás arról beszél, hogy az elvetett embereket Isten elhagyta, sőt, „gyalázatra, valamint haragra rendelte bűnei miatt”.¹⁷¹ Nem általános kegyelmében hordozza, hanem kegyelmét visszavonva róluk, ítélete alatt hagyja őket. Ez az ítélet már ezen a földön az istentelen embereken van. Az első bűn okán első szüleink „kiestek eredendő igazságos állapotukból, Istennel való közösségükből, és így meghaltak bűneikben”,¹⁷² azaz Isten általános kegyelme nem fordította el a halált az emberről, hanem Ádám és Éva valósággal meghalt. Ezt a halált továbbadták minden utódjuknak is.¹⁷³ Minden bűnös „a halál áldozata”, és „Isten haragja és a törvény átka” alatt van.¹⁷⁴

¹⁶⁹ WH V.6.

¹⁷⁰ WH X.4.

¹⁷¹ WH III.7.

¹⁷² WH VI.2., kiemelés tőlem

¹⁷³ WH VI.3.

¹⁷⁴ WH VI.6.

A bűneiben halott, „természeti ember” a jótól „teljesen idegenkedik”.¹⁷⁵ A Westminsteri Hitvallás nem beszél arról, hogy Isten bármilyen módon jó cselekedeteket munkálna az istentelen ember szívében. „Jó cselekedetek csak azok lehetnek, amelyeket Isten parancsolt szent Igéjében”.¹⁷⁶ Ezek az „Isten parancsa iránti engedelmségből” fakadnak, és „az igazi, élő hit gyümölcsei, bizonyítékai”.¹⁷⁷ Az „újjá nem született emberek cselekedetei önmagukban lehetnek az Isten parancsa szerint valók, maguk és mások számára hasznosak”, azaz lehetnek külső jó cselekedetek, mindazonáltal „mivel azok nem hit által megtisztított szívből származnak, és véghezvitelük nem helyes célból, nem Isten dicsőségére történik – bűnösök, az Ige szerint nem kedvesek Istennek”.¹⁷⁸ Ezek a cselekedetek nem Isten általános kegyelmének munkái, hiszen nem is kedvesek Isten előtt!

A Westminsteri Hitvallás is beszél a világi hatóságokról, amiket „Isten, az egész világ legfőbb Ura és Királya” rendelt „az emberek fölé, saját dicsőségére és a közjó céljából”.¹⁷⁹ Nem említi azonban, hogy ezek Isten általános kegyelméből fakadóan uralkodnának. Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy az általános kegyelem tanítása a Westminsteri Hitvallással sem áll összhangban, sőt, annak több helyen ellene mond.

3.4. A Belga Hitvallás

A Belga Hitvallás a Westminsteri Hitvalláshoz hasonlóan arról beszél, hogy Isten általános kijelentéséből, a teremtésből meg lehet Őt ismerni, és e „a dolgok elégségesek ahhoz, hogy az embereket meggyőzzék, és *menthetetlenné tegyék*”.¹⁸⁰ Az ember a Paradicsomban „szántszándékkal alávetette magát a bűnnek, következésképpen a halálnak és az átoknak”¹⁸¹ „Minden világosság sötétséggé vált bennünk” a János 1:5 alapján.¹⁸² Az eredendő bűn Ádám bűne miatt minden emberre kiterjed, és ez Isten előtt gyűlöle-

¹⁷⁵ WH IX.2.

¹⁷⁶ WH XVI.1.

¹⁷⁷ WH XVI.2.

¹⁷⁸ WH XVI.7.

¹⁷⁹ WH XXIII.1.

¹⁸⁰ „We know Him by two means: first, by the creation . . . All which things are sufficient to convince men, and *leave them without excuse*”. Belga Hitvallás 2., kiemelés tőlem.

¹⁸¹ „willfully subjected himself to sin, and consequently to death and the curse”. BH 14.

¹⁸² „. . . all the light which is in us is changed into darkness. . .” BH 14.

tes, és „elegendő az emberi faj kárhoztatására”.¹⁸³ Itt sincs szó az általános kegyelemről, ami által Isten beavatkozott volna a bűneset után; sőt, a 17. cikkely Isten különös, szabadító kegyelméről beszél, ami által elindult, hogy megkeresse az önmagát a bűn és halál rabságába vető embert.

Arról, hogy az újjá nem született ember tud-e jót tenni, a Hitvallás így szól: „a Krisztusba vetett hit által igazulunk meg, még mielőtt tennénk a jócselekedeteket. Másként ezek nem lehetnének jók, amint egy fa gyümölcse se lehet jó, ha először a fa maga nem jó.”¹⁸⁴ A Hitvallás az általános kegyelmmel szemben nem tud arról, hogy az istentelen ember bármilyen jó cselekedetet is tehetne.

A világi felsőbbbségekről ez a hitvallás is azt mondja, hogy azokat Isten rendeli, hogy „az emberi törvénytelenység féken tartható legyen, s minden ékes rendben történjen az emberek között”. Nem Isten általános kegyelméből történik ez, hanem „a gonoszok megbüntetése és a jók megvédése végett”.¹⁸⁵

Az általános kegyelem tanítása tehát a Belga Hitvallással sem áll összhangban.

3.5. A Dordrehti Kánonok

Ez a hitvallás kijelenti, hogy „Isten haragja marad azokon, akik nem hisznek ebben az evangéliumban”.¹⁸⁶ Nem általános kegyelme, hanem az Ő *haragja* van az istentelen embereken! A ki nem választottak felől Isten úgy végezett, hogy „abban a közös nyomorúságban hagyja őket, amibe saját akaratukból vetették magukat ... Igazságos ítéletéből hagyja, hogy saját útjaikon járjanak”.¹⁸⁷ Nem az általános kegyelemben hagyja őket, hanem *ítéletéből* saját útjaikra engedi őket a *nyomorúságban*.

¹⁸³ BH 15.

¹⁸⁴ „For it is by faith in Christ that we are justified, even before we do good works; otherwise they could not be good works, any more than the fruit of a tree can be good before the tree itself is good.” BH 24.

¹⁸⁵ BH 36.

¹⁸⁶ „The wrath of God abideth upon those who believe not this gospel”. Dordrehti Kánonok I.1.

¹⁸⁷ DK I.14.

„Minden ember bűnben fogantatott”, és „bűneiben halott”.¹⁸⁸ A bűnesetet követően az ember valósággal meghalt. „Az emberben megmaradt a természetes világosság egy halvány sugara, ... és mutat valamiféle törekvést az erényre, a társadalom jó rendjére és rendezett külső magatartásra. Azonban ... még arra is képtelen, hogy a természeti és társadalmi ügyekben helyesen használja” a természetes világosságot, „sőt, ezenfelül ezt a világosságot az ember teljesen tisztátalanná teszi, ami által Isten előtt menthetetlen lesz”.¹⁸⁹ A Dordrehti Kánonok tanítása itt kifejezetten szembehelyezkedik az általános kegyelem tanításával, miszerint az ember képes polgári jót cselekedni. A Kánonok szerint az ember híján van mindenféle lelki jóra való képességnek, és bűneiben valósággal és teljesen halott.¹⁹⁰ Tévelygésnek nevezi azt a tanítást is, hogy a „romlott és természeti ember az általános kegyelmet (ami alatt ők a természet világosságát értik), vagy azokat az ajándékokat, amelyekben még a bűneset után is részesül” jó célra fel tudja használni, bár a hitvallás itt kifejezetten arra a tévelygésre gondol, hogy ezek helyes alkalmazásával az ember eljuthat az üdvözítő kegyelemig.¹⁹¹ A kuyperi általános kegyelem ezzel szemben *előkészíti* az üdvözítő kegyelem útját.

Levonhatjuk a következtetést, hogy a Dordrehti Kánonok is szembehelyezkedik az általános kegyelem tanításával.

3.6. Összegzés

A megvizsgált hitvallások (Heidelbergi Káté, Második Helvét Hitvallás, Westminsteri Hitvallás, Belga Hitvallás, Dordrehti Kánonok) alapján nem tudjuk teljes szívvel elfogadni az általános kegyelem tanítását. Mind az öt hitvallás világosan kijelenti, hogy az ember semmi jót nem képes cselekedni, és az, ami az emberek előtt jó cselekedetnek látszik, Isten előtt valójában gonoszság. Isten bizonyos mértékben valóban korlátozza a bűnt, azonban nem az emberiség, hanem az Ő választott népe kedvéért.

¹⁸⁸ DK III-IV.3.

¹⁸⁹ DK III-IV.4.

¹⁹⁰ DK III-IV.4. tévelygés

¹⁹¹ DK III-IV.5. tévelygés

Az emberiségre kiáradó áldások és földi javak pedig a hitvallások szerint nem az általános kegyelem megnyilvánulásai, hanem olyan bizonyságok Isten mellett, amelyek alapján az istentelen ember menthetetlen lesz, és ítélete csak súlyosbodik általuk. Isten ugyanazokat a földi javakat az Ő gyermekeinek kegyeléből, az istenteleneknek pedig ítéletre osztogatja. Nem tulajdonítják a hitvallások Isten kegyelmének azt sem, hogy a bűneset után megmaradt az ember biológiai élete. Az ítéletet nem kerüli el senki sem, sőt, már ezen a földön Isten haragja van és marad azokon, akik nem tartoznak a kiválasztottak közé, és akikben nem ébred fel a Krisztusba vetett üdvözítő hit. A reformátori hitvallásos alapokon állva tehát nem tartható fenn Kuyper általános kegyelemtana.

4. fejezet

A tanítás bibliai vizsgálata

4.1. A bűneset

Isten Ádámnak a halálbüntetés terhe mellett megtiltotta, hogy egyen a jó és gonosz tudásának fájáról: „De a jó és gonosz tudásának fájáról, arról ne egyél; mert a mely napon ejéndel arról, bizony meghalsz.”¹⁹²

Egyértelműen kijelentette, hogy „amely napon eszel arról, meghalsz”. Ádám evett a fáról, és mégsem halt meg.¹⁹³ Isten elhalasztotta az ítéletet, és ez az elhalasztás Kuyper tanítása szerint az Ő általános kegyelméből fakad, és ezzel az egész emberi nemet megkímélte.¹⁹⁴

Kuyper szerint a bűnesetet követő ítéletben is Isten kegyelme tündöklök. A kígyó feletti ítéletben a különös, míg az Ádám és Éva fölötti ítéletben az általános kegyelem.¹⁹⁵ Éva ugyanis még szülhet gyermekeket, Ádám pedig fáradság árán, de ehét kenyeret, sőt, Isten ruhát is ad az embernek. Az ember szégyenérzete és lelkiismerete is az általános kegyelem ajándékai.¹⁹⁶

¹⁹² I Mózes 2:17. וְיִמְעַץ הַדְּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִכֵּי בְּיֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת.

¹⁹³ „En nu, de mens doet het toch, hij eet van dien boom, *en hij sterft te dien dage niet*” (kiemelés: eredeti). Douma: *Algemene genade*, 21. o.

¹⁹⁴ „En die wilsdaad Gods nu . . . is niets anders . . . dan een zeer machtige daad van *algemeene genade*” (kiemelés tőlem). Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 95. o.

¹⁹⁵ „In de drie vonnissen, uitgesproken over de slang, Eva en Adam, straalt, ondanks het oordeel, *genade* door. In het vonnis over de slang de particuliere genade en in het vonnis over Adam en Eva de gemene gratie” (kiemelés: eredeti). Douma: *Algemene genade*, 24. o.

¹⁹⁶ Ibid., 24. o.

Kuyperrel szemben és a hitvallások tanításával egybehangzóan ragaszkodunk ahhoz az igazsághoz, hogy amikor Ádám és Éva megszegte Isten törvényét, a halál állapotába kerültek.¹⁹⁷ Megszakadt az Istennel való kapcsolatuk, áthágták a szövetséget, és a halál törvénye bekerült életükbe. Ádám valósággal meghalt. Azon a napon, amikor az ember elkövette a bűnt, Isten kimondta rá az ítéletet: „por vagy te s ismét porrá leszel”¹⁹⁸. A Biblia nem azt tekinti halálnak, amikor az ember lelke elszakad a testtől, hanem azt, amikor az ember Isten ítélete és haragja alatt, bűnben él.¹⁹⁹ Őszüleinél bűnesete folytán pontosan ebbe az állapotba kerültek. A Szentlélek megelevenítő munkája nélkül az ember bűneiben halott.²⁰⁰

Nem látjuk Isten általános kegyelmét abban a tényben, hogy az embernek lehet gyermeke, vagy kerül elé eledel. Az ember fölött mondott ítélet nem a kegyelmet hordozza, hanem az valóban ítélet. Vajon kegyelemnek tekintjük-e azt, amikor a börtönbe zárt rabot felruházzák és étellel látják el? Pontosán ugyanennyire kegyelem az, hogy Isten lehetővé teszi az egyébként bűneiben halott ember létezését a földön.

Isten tervében a bűnesettel nem érhetett véget a világtörténelem, mert még meg kellett születnie a Messiásnak, és az összes választottnak. Amíg nem gyűjtötte össze az Ő dicsőségére az egyházát, addig – idő előtt – nem szakadhat vége az emberiség történelmének sem.

4.2. A Noéval kötött szövetség

„Én pedig ímé szövetséget szerzek ti veletek és a ti magvatokkal ti utánnatok.”²⁰¹

Korábban már megvizsgáltuk Kuyper tanítását a Noéval kötött szövetségről, ezen a ponton azonban néhány mondatban újra összefoglaljuk. Kuyper szerint a Noéval kötött

¹⁹⁷ Vö. Ef 2:1-5; Kol 2:13; Jn 5:24-25; 11:25-26; Róma 8:10-11.

¹⁹⁸ I Mózes 3:19. כִּי־עָפָר אָתָּה וְאֶל־עָפָר תָּשׁוּב

¹⁹⁹ Danhof és Hoeksema: *Sin and Grace*, 94. o.

²⁰⁰ „According to the Scriptures, the sinner is dead, everlastingly dead, unless he is quickened by the Holy Spirit through regeneration in Christ, who is the resurrection and the life.” Ibid., 100. o.

²⁰¹ I Mózes 9:9. וְאֵנִי הֹנֵי מְקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זַרְעֲכֶם אִתְּרִיכֶם

szövetség az általános kegyelem szövetsége, nem pedig a különös kegyelemé,²⁰² ami csak a természetes élet keretei között, ideig tartó céllal rendelkezik, és hitetlenekre és Isten népére egyaránt vonatkozik.²⁰³ Ez a szövetség Jézus Krisztushoz kapcsolódik ugyan, de nem úgy, mint a „megváltás Közbenjárójához”, hanem mint a „teremtés Közbenjárójához”²⁰⁴

Hívők és hitetlenek ebben a szövetségben egy közös kegyelemben részesülnek, ami e világ és az emberi kultúra fejlődését mozdítja elő. A Noéval kötött szövetség végső soron az antikrisztusi birodalom kialakulásához is hozzá kell járuljon, hiszen a Szentírás szerint a világ végezetén felkel a bűn embere, és minden eszközzel pusztítja Jézus egyházát.²⁰⁵

Nem tudunk egyetérteni egy olyan kegyelemmel és egy olyan szövetséggel, ami nem egyedül Jézus Krisztusra mutat. A kuyperi általános kegyelmen alapuló szövetség a Sátán királyságát építi fel, és voltaképpen a különös kegyelmen alapuló szövetséggel szemben munkálkodik. „Különös kegyelme Krisztus királyságát építi; általános kegyelme az Antikrisztus királyságát építi.”²⁰⁶

A Noéval kötött szövetség lényegében nem tér el Isten egy szövetségétől, amit Jézus Krisztusban közöl az Ő népével.²⁰⁷ Noét és családját nem Isten általános, hanem az Ő különös kegyelme mentette meg!²⁰⁸ Erre utal Péter apostol is az I Péter 3:20-21-ben: a bárkában „kevés, azaz nyolcz lélek tartatott meg víz által”. Ezt a megtartatást Péter a keresztséggel állítja párhuzamba, ami egyáltalán nem általános, hanem Isten különös kegyelmének jele.

²⁰² „... we hier *niet* staan voor een Verbond van *particuliere*, maar voor een Verbond van *gemeene* gratie” (kiemelés: eredeti). Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 22. o.

²⁰³ „Die *inhoud* er van toch ligt geheel binnen den kring van het *natuurlijke* leven, ziet op de *tijdelijke* en niet op de eeuwige goederen, en geldt voor ongelooovigen evengoed als voor wie God vreezen” (kiemelés: eredeti). Ibid., I. 26.. o.

²⁰⁴ Kuyper: *Dictaten Dogmatiek*, III. 129.. o.

²⁰⁵ Engelsma: *Covenant and Election in the Reformed Tradition*, 203. o.

²⁰⁶ „His special grace builds the kingdom of Christ; his common grace builds the kingdom of Antichrist.” Ibid., 204. o.

²⁰⁷ Ibid., 204. o.

²⁰⁸ Ibid., 205. o.

Az I Mózés 9:12 és a 9:16 pedig arról beszél, hogy a Noével kötött szövetség *örök időkre* szól, „örökkévaló szövetség” (בְּרִית עוֹלָם).²⁰⁹ Ez azt jelenti, hogy semmiképpen sem állhat helyt Kuyper tétele, miszerint a Noével kötött szövetség csak ideig tart. Ez nem más, mint Isten dicsőséges, örök szövetsége, a választottak üdvösségére.

A Noével kötött szövetség biztató üzenete nem más, mint az, hogy Isten Jézus Krisztusban nemcsak a választott embereket, hanem az egész természetet megszabadítja.^{210,211}

4.3. Zsoltárok 73

A 73. zsoltárban a zsoltáros Aszáf azzal a kísértéssel küzd, hogy a gonoszokat szerencsájük miatt megirigyelje. Állandó kérdés ez a hívő ember szívében: „ezek gonoszok, és örök biztonságban vagyont gyűjtenek! Bizony hiába tartottam én tisztán szívemet és mostam ártatlanságban kezeimet; mert nyomorgattatom minden napon”.²¹²

Az általános kegyelem tanítása alapján úgy magyarázhatnánk a zsoltáros helyzetét, hogy Isten az istentelenekre kiterjeszti általános kegyelmét, míg az istenfélőket kevésbé részesíti abban. Jobban kedvez a gonoszoknak, mintsem azoknak, akik félik az Ő nevét. Vajon valóban így van ez? Vajon nem igaz az, hogy „jó Izráelhez az Isten, azokhoz, akik tiszta szívűek”?²¹³ Ez a kérdés, a theodícea kérdése jelen volt a hívők szívében 3000 éve és ma is.

Az általános kegyelem arról beszél, hogy a gonoszok jóléte valóban Isten hozzájuk való jóindulata. Ebből Isten hívő gyermeke úgy érezheti, hogy akkor viszont a földi szenvedés Isten jóindulatának hiánya.²¹⁴

²⁰⁹ Ibid., 206. o.

²¹⁰ Ibid., 208. o.

²¹¹ Vö. még Róma 8:19-22. „Mert azt tartom, hogy a miket most szenvedünk, nem hasonlíthatók ahhoz a dicsőséghez, mely nekünk megjelentetik. Mert a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését. Mert a teremtett világ hiábavalóság alá vettetett, nem önként, hanem azért, a ki az alá vetette. Azzal a reménységgel, hogy maga a teremtett világ is megszabadul a rothadandóság rabságától az Isten fiai dicsőségének szabadságára. Mert tudjuk, hogy az egész teremtett világ egyetemben fohászkodik és nyög mind idáig.”

²¹² Zsoltárok 73:12-14

²¹³ Zsoltárok 73:1

²¹⁴ Engelsma: *Prosperous Wicked and Plagued Saints*, vii. o.

Az ihletett zsoltár azonban rámutat arra, hogy az istentelenek jóléte nem Isten kegyelméből fakad! „Bizony síkos földön helyezted el őket, pusztaságokra vetted ki őket. Mind elpusztulnak egy szempillantásban! Elvesznek, elenyésznek a rettegéstől.”²¹⁵ Az istentelenek bősége, a jó életkörülmények valójában a vesztükbe viszik őket. Hatalmas tévedés a földi gazdagságot a földi élet végétől függetlenül megítélni!²¹⁶

Az általános kegyelem erre a földre tekint. A Biblia azonban újra meg újra felszólít minket, hogy ne a földiekkel, hanem az odafelvalókkal törődjünk,²¹⁷ mert ez a világ és ennek minden ékessége elmúlik.²¹⁸ Az, hogy földi 70-80 esztendőnkben mi történik, milyen gazdagságban vagy szegénységben élünk, szinte semmit nem számít ahhoz képest, hogy hol töltjük az örökkévalóságot. Vajon amikor Jézus elmondja a szegény Lázár és a gazdag példázatát, arra kellene következtetnünk belőle, hogy a gazdag ember ezen a földön bőségesen részesült Isten általános kegyelmében? Sőt, inkább az a bőség, amiben élt, ellene szól, és menthetetlenné teszi őt Isten ítélete előtt!²¹⁹

Az istentelenek bősége és gazdagsága nem az általános kegyelem jele, hanem súlyosbító körülményként szolgálnak Isten ítélőszéke előtt a meg nem tért emberek számára. Vajon miféle kegyelem az, ami súlyosbítja az ember ítéletét?

4.4. Lukács 6:35

Richard J. Mouw, az általános kegyelem egyik támogatója a Lukács 6:35-tel támasztja alá az általános kegyelem tanítását.²²⁰ Szerinte ez az igevers arról beszél, hogy Istennek létezik egy „pozitív, jóllehet nem üdvözítő” hozzáállása az elvetettek felé, és nekünk is ezt kell utánoznunk.²²¹ Az általános kegyelem itt közös alapot teremt a keresztyén és a

²¹⁵ Zsoltárok 73:18-19

²¹⁶ Engelsma: *Prosperous Wicked and Plagued Saints*, 55. o.

²¹⁷ Kolossé 3:2

²¹⁸ Ézsaiás 40:6-8

²¹⁹ Lukács 16:19-31

²²⁰ „Hanem szeressétek ellenségeiteket, és jól tegyetek, és adjatok kölcsönt, semmit érte nem várván; és a ti jutalmatok sok lesz, és ama magasságos Istennek fiai lesztek: mert ő jóltévő a háládatlanokkal és gonoszokkal.” (πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς καὶ ἔσεσθε υἱοὶ τοῦ ὑψίστου ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστὶν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηροὺς)

²²¹ Mouw: *He Shines in All That's Fair: Culture and Common Grace*, 82. o.

hitetlen ember számára, hiszen minden földi jó Isten kegyelméből származik. A Lukács 6:35 „háládatlan és gonosz” emberei az egész világon minden egyes embert jelentenek, és Isten mindezek felé jóindulatot tanúsít.²²²

A Lukács 6:35-ben a „jóltévő” szó görög eredetije a *χρηστός*, ami Istenre vonatkozóan előfordul még a Róma 2:4-ben,²²³ az Efézus 4:32-ben²²⁴ és az I Péter 2:3-ban.²²⁵ Ezen a helyeken a *χρηστός* szó Isten *üdvözítő* kegyes indulatát, jóságát jelenti, amellyel megbocsátja a bűnöket, és megtérésre hív. Így kell értelmezni a Lukács 6:35-öt is: itt is az Úr *üdvözítő* jótéteményéről van szó.²²⁶

A másik kérdés a textussal kapcsolatban az, hogy kiket ért Jézus „háládatlanok és gonoszok” alatt. Minden egyes embert, vagy csak bizonyos embereket? Az általános kegyelem védői szerint minden egyes emberre gondol. Amennyiben tényleg ez a helyzet, akkor azt a következtetést kell levonnunk, hogy Isten minden egyes emberre kiterjeszti nemcsak általános, de *üdvözítő* kegyelmét is, ami nyilvánvalóan nem egyezik a Biblia tanításával.²²⁷

A Szentírás arról az igazságról beszél, hogy Isten úgy szeretett minket, hogy „mikor még bűnösök voltunk, Krisztus értünk meghalt”.²²⁸ Krisztus nem minden egyes emberért halt meg, hanem csupán a választottakért. Azonban a választottak is bűnben, hálátlanságban, gonoszságban éltek megtérésük előtt. Amikor Jézus azt mondja, hogy Isten „jóltévő a háládatlanokkal és gonoszokkal”, akkor arra kell gondolnunk, hogy Krisztus jótéteményét kiárasztotta azokra a méltatlan bűnösökre, akiket ingyen való kegyelméből kiválasztott és népe tagjává felvett.²²⁹

²²² Aniol: *By the Waters of Babylon: Worship in a Post-Christian Culture*, 112. o.

²²³ „Avagy megveted az ő *jóságának*, elnézésének és hosszútűrésének gazdagságát, nem tudván, hogy az Istennek *jósága* téged megtérésre indít?” (ἢ τοῦ πλοῦτου τῆς *χρηστότητος* αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς ἀγνοῶν ὅτι τὸ *χρηστὸν* τοῦ θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει)

²²⁴ „Legyetek pedig egymáshoz *jóságosak*, irgalmasok, megengedvén egymásnak, miképpen az Isten is a Krisztusban megengedett néktek.” (γίνεσθε δὲ εἰς ἀλλήλους *χρηστοί* εὐσπλαγχοὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς καθὼς καὶ ὁ θεὸς ἐν Χριστῷ ἐχαρίσατο ὑμῖν)

²²⁵ „Mivelhogy ízléltétek, hogy *jóságos* az Úr.” (εἴπερ ἐγεύσασθε ὅτι *χρηστός* ὁ κύριος)

²²⁶ Engelsma: *Common Grace Revisited*, 20. o.

²²⁷ Ibid., 21. o.

²²⁸ Róma 5:6

²²⁹ Vö. Engelsma: *Common Grace Revisited*, 21-23. o.

4.5. „A világosság a sötétségben fénylik”

Mint azt már korábban tárgyaltuk, Kuyper a János 1:5-öt²³⁰ úgy magyarázza, hogy a bűneset utáni emberben az általános kegyelemnek köszönhetően megmaradt egy „természetes világosság”, ami lehetővé teszi az ember életét.²³¹ Ugyanígy a János 1:9 is²³² az általános kegyelemről beszél.²³³ Ezt a verset Kuyper szerint úgy kell fordítani, hogy „az igazi világosság megvilágosít minden embert, aki eljött volt a világba”.²³⁴

Elismerjük a természetes világosság létezését, azaz azt, hogy az emberben megmaradt az eredeti értelem bizonyos szikrája, azonban azzal nem értünk egyet, hogy János Prológusa elsősorban erről a világosságról beszél. Ha megvizsgáljuk a kontextust, azt olvassuk, hogy „az élet vala az emberek világossága”.²³⁵ Az élet az Igében, azaz Krisztusban van, és ez az élet az emberek világossága. Keresztelő János is a világosságról tesz bizonyosságot.²³⁶ Tudjuk, hogy Keresztelő János nem a természetes világosságról beszélt, nem az emberben lévő „szikrára” hivatkozik, hanem *Jézus Krisztusról* tesz tanúbizonyosságot! Ez azt jelenti, hogy Jánosnál a világosságot csak úgy értelmezhetjük, hogy az első rendben Krisztust jelenti! Ezzel áll összhangban az I János 1:5-7 is: „az Isten világosság”.

Isten maga a világosság! A János 1:5 arról beszél, hogy a sötétségnek, azaz a bűnös világnak nincs közössége Istennel, mert aki bűnben él, annak létezése Isten ellen fordul. A világosság, Isten világossága a sötétségben, a bűnös ember életében fénylik. Isten kijelenti az Ő hatalmát és dicsőségét részben a természetes kijelentés által, főként pedig az Ő kegyelmes üdvözítő munkája, Jézus váltságműve által.²³⁷ Ez a világosság, a kereszt

²³⁰ „És a világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be azt.” (καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν)

²³¹ Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 399. o.

²³² „Az igazi világosság eljött volt már a világba, a mely megvilágosít minden embert.” (Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον)

²³³ Douma: *Algemene genade*, 26. o.

²³⁴ Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 404. o.

²³⁵ János 1:4

²³⁶ János 1:7-8

²³⁷ Danhof és Hoeksema: *Sin and Grace*, 237-243. o.

világossága ott fénylik a sötét világban; de a világ mégsem fogadja be az Üdvözítő Jézus Krisztust.

János apostol Prológusa nem az általános kegyelemről beszél, hanem Isten szuverén, különös kegyelméről, amiből fakadóan elküldte Jézust, hogy elhordozza az Ő népe bűneinek terhét, és megbékítsen minket az Atyával.

4.6. Róma 1-2

Kuyper meglepően alkalmazza a Róma 1-2-t az általános kegyelem tanításának alátámasztására. Tanítása szerint Isten általános kegyelmének bizonyos működése visszatartotta a bűnt és a romlást. Isten egy bizonyos ismerete még be volt írva az emberek szívébe.²³⁸ A pogányok bálványimádása miatt azonban elkezdte visszavonni ezt az általános kegyelmet, és átadta a népeket bűneiknek.²³⁹ Isten azonban még mindig megismerhető a bűnös számára.²⁴⁰

A Róma 1-2 azonban nem beszél Isten általános kegyelméről. Az apostol arról ír, hogy „a világ teremtésétől fogva az ő alkotásaiból” meg lehet ismerni Isten örökké való hatalmát és istenségét.²⁴¹ Az emberek azonban bolonddá lettek. Teremtményeket tettek meg istenségnek, és azokat imádják.²⁴² „Nyilván van” azonban „az Istennek haragja mennyből, az embereknek minden hitetlensége és hamissága ellen”.²⁴³ A világon nem Isten áldása, hanem haragja és ítélete van. A történelem során a világban Isten kijelenti haragját a mennyből.²⁴⁴

Mi az emberi hamisság és bálványimádás forrása? Hogyan fejlődhetett ilyen magas szintre az emberben a bűn? Úgy, hogy Isten „szívük kívánságaiban tisztátalanságra”, „tisztátalan indulatokra”, „méltatlan gondolkozásra” adta őket²⁴⁵ Isten haragja alatt

²³⁸ Douma: *Algemene genade*, 26. o.

²³⁹ Danhof és Hoeksema: *Sin and Grace*, 244. o.

²⁴⁰ Douma: *Algemene genade*, 28. o.

²⁴¹ Róma 1:20

²⁴² Danhof és Hoeksema: *Sin and Grace*, 245. o.

²⁴³ Róma 1:18

²⁴⁴ Danhof és Hoeksema: *Sin and Grace*, 245. o.

²⁴⁵ Róma 1:24, 26, 28

egyre nagyobb méreteket ölt az istentelen ember bűne, és szíve szerint gyűjt magának „haragot a haragnak és az Isten igaz ítélete kijelentésének napjára”.²⁴⁶ Ez nem az általános kegyelem műve, hanem Isten bűnért való igazságos haragjának és ítéletének eredménye!

²⁴⁶ Róma 2:5

5. fejezet

Az általános kegyelem dogmatikai vizsgálata

5.1. Az általános kegyelem, a teremtés és a gondviselés

A korábbiakból már kiderült, hogy az általános kegyelem támogatói szerint az általános kegyelem a bűneshétől kezdve létezik, és az özönvíz után lett teljessé annak kijelentése. A teremtési rendben tehát nincs benne az általános kegyelem, arra csak a bűneshet miatt volt szükség, hogy enyhítse a bűn következményeit.

Az általános kegyelem tanítása igen nagy mértékben átfed a gondviselésről szóló tanítással. Azt tartjuk, hogy Isten gondviselése nem más, mint az a munkája, ami által fenntartja a világmindenség létezését, végrehajtja örök tanácsát, és minden teremtményt, élőt és élettelen, láthatót és láthatatlant úgy vezérel, hogy azok azt a célt szolgálják, amit Isten öröktől fogva eltervezett.²⁴⁷ Ez a gondviselés is Isten népének üdvösségét szolgálja.^{248,249}

A gondviseléshez tartozik az is, hogy Isten szuverén módon uralkodik az ember felett, hitetlen és hívő ember felett egyaránt. Isten irányítja az ember szívét, és oda fordítja

²⁴⁷ Hoeksema: *Reformed Dogmatics*, I. 325. o.

²⁴⁸ *Ibid.*, I. 322. o.

²⁴⁹ HK 27-28.

azt, ahová akarja.²⁵⁰ Ez mindazonáltal nem rontja le az ember felelősségét, és nem teszi Istent a bűn szerzőjévé. Az ember ugyanis akarva és tudatosan cselekszi a bűnt, és akarva és tudatosan gyűlöli a jót. Jól illusztrálja ezt, amikor Isten megkeményíti a fáraó szívét, de mégsem Isten szerzi a fáraó bűnét, hanem a fáraó felelős érte.²⁵¹ Ez a gondolat számtalan más helyen is előkerül a Bibliában.²⁵²

Isten gondviselése teszi lehetővé, hogy ezen a földön legyen élet. Ennek azonban nem az a célja, hogy az elvetettek az örök kárhozat előtt valami jóban is részesüljenek, hanem az, hogy az Úr összegyűjthesse az Ő népét, az egyházat, amit a világ kezdetétől fogva annak végezetéig elhív az egész emberi nemzetség közül.²⁵³

A kegyelem az az isteni hatalom, ami „megáldja és megszenteli a bűnös, romlott” embert. A gondviselés ezt a kegyelmet szolgálja, de *nem kegyelem!* A gondviselés nem szabadít meg a bűntől, nem áldja meg az embert, de Isten népében előkészíti a kegyelem munkáját.²⁵⁴

A gondviselésből nem feltétlenül látszik meg Isten szeretete, mert magában foglalja az embert érő nehézségeket és nyomorúságokat is. Így például az özönvíz, Sodoma és Gomora pusztulása, vagy a háborúk Isten világhatalmú gondviseléséből származnak, és senki nem nevezné azokat kegyelemnek.

A hívő emberrel közölt jó dolgok sem feltétlenül Isten áldásából származnak. Engelsma Lót példáját hozza fel, aki Sodoma városában igen jó körülmények között élt, gazdagságát azonban mégsem Isten kegyelméből, hanem saját bolondságából szerezte. Csak annyit ért el, hogy mindene elveszett Sodomával együtt, ő pedig megmenekült ugyan, de mintha tűzön keresztül.²⁵⁵

Nem szabad az általános kegyelmet és a gondviselést összekeverni! Isten gondviseléséből uralkodik az egész földön, gondviseléséből küld jót és rosszat az emberekre. Az Ő kegyelméből pedig, amit az elvetettekkel nem közöl, kiszabadítja népét annak bűneiből.

²⁵⁰ Péld 21:1; Jer 10:23; Zsolt 33:10, 16-19

²⁵¹ II Mózes 4:21

²⁵² Hoeksema: *Reformed Dogmatics*, I. 329-331. o.

²⁵³ HK 54.

²⁵⁴ Engelsma: *Common Grace Revisited*, 59. o.

²⁵⁵ *Ibid.*, 60. o.

A gondviselés által a földre bocsátott katasztrófák arra sürgetnek, hogy meneküljünk Krisztus keresztségéhez, mert az ember Krisztus nélkül Isten haragja alatt van, ha még oly nagy biztonságban is érezné magát ezen a földön. Boldog az az ember, aki Isten különös kegyelme alatt van!

5.2. Az általános kegyelem és a törvény

A bűnesetet követően az ember teljesen romlottá lett, és Isten törvényének ítélete teljes mértékben ránehezedett. Ez a törvény átokkal sújtja az embert. Isten törvénye minden egyes emberre vonatkozik, és senki sem vonhatja ki magát alóla.

A Római levél 2. részében azt olvassuk, hogy „mikor a pogányok, a kiknek törvényök nincsen, természettől a törvény dolgait cselekszik, akkor ők, törvényök nem lévén, önmagoknak törvényök: Mint a kik megmutatják, hogy a törvény cselekedete be van írva az ő szívökbe, egyetemben bizonyosgot tévén arról az ő lelkiismeretök és gondolataik, a melyek egymást kölcsönösen vádolják vagy mentegetik”.²⁵⁶ Itt a Szentlélek arról beszél, hogy senki nem mentheti magát azzal, hogy nem ismerte Isten törvényét, mert Isten minden ember lelkiismeretén keresztül bizonyosgot tesz a törvény cselekedeteiről: arról, hogy mi van összhangban Isten törvényével, és mi ellentétes azzal.²⁵⁷

Az általános kegyelem támogatói szerint a törvény részleges ismerete az általános kegyelem munkája nyomán van jelen az emberek szívében, és Isten ez által korlátozza a bűnt.²⁵⁸

A Római levél azonban nem beszél arról, hogy a törvény cselekedeteinek ismeretét Isten általános kegyelméből fakadóan adja a pogányoknak, sőt, inkább arról beszél, hogy ez az általános kijelentés azt a célt szolgálja, hogy az ember mentség nélkül maradjon.^{259,260}

Az ember azért tartja meg a törvény cselekedeteit, mert tudja, hogy az a saját hasznára szolgál. A társadalom törvényei azért tiltják például a gyilkosságot vagy a lopást, mert

²⁵⁶ Róma 2:14-15

²⁵⁷ Hanko: *Another Look at Common Grace*

²⁵⁸ Douma: *Algemene genade*, 26-28. o.

²⁵⁹ Róma 1:18-20

²⁶⁰ Hanko: *Another Look at Common Grace*

ezek a bűnök látványosan szétrombolnák a közösségeket. Napjainkban ugyanakkor a törvények nem tiltják a paráznaságot, a hazugságot, a szülők felé való tiszteletlenséget, vagy az istenkáromlást, ugyanakkor az ember lelkiismeretében tudja, hogy ezek bűnök.²⁶¹

A törvény tehát nem Isten általános kegyelméről, hanem Isten ítéletéről és haragjáról tanúskodik. Jézus Krisztuson kívül nincsen kegyelem, csak ítélet.

5.3. Általános, különös és univerzális kegyelem

Az általános kegyelem és a különös kegyelem célja megegyezik, mégpedig az, hogy Isten győzedelmeskedjen a Sátán felett, és az Úr neve megdicsőíttessék. Ugyanakkor az általános kegyelem, mint már korábban is említettük, előkészíti a terepet a különös kegyelem számára. A különös kegyelem nem létezik általános kegyelem nélkül, míg az általános kegyelem haszontalanná válik a különös kegyelem nélkül.²⁶²

Univerzális kegyelem alatt azt a tévtanítást értjük, miszerint az utolsó ítélet napján vagy azután egy bizonyos idővel minden egyes ember üdvözülni fog. Isten végtelen szeretete nem engedheti meg, hogy bárki is örökké szenvedjen, és a pokol – ha egyáltalán létezik, – egy idő után ki fog ürülni. Krisztus mindenkiért meghalt, és Isten Krisztus keresztyéért minden egyes embert bevisz az Ő örök dicsőségébe.²⁶³ Ez a tanítás kiáltó ellentmondásban van a Biblia tanításával.²⁶⁴

Az általános kegyelem nem egyezik meg az univerzális kegyelemmel, azonban az általános kegyelemről szóló tanítás könnyen univerzalizmussá alakulhat. Mouw szerint például az általános kegyelem az idők végén üdvözítő kegyelemmé változhat.²⁶⁵

A dogmatörténeti fejlődési irány tehát az általános kegyelem felől az univerzális kegyelem felé mutat.²⁶⁶ Attól az elgondolástól, hogy Isten ezen a földön bizonyos szeretettel

²⁶¹ Ibid.

²⁶² Douma: *Algemene genade*, 59-63. o.

²⁶³ Hoeksema: *Reformed Dogmatics*, II. 479-482. o.

²⁶⁴ Ld. pl. Ézs 66:24; Mt 25:41, 46; Mk 9:43-48; Lk 16:23-26; Jel 14:11.

²⁶⁵ Mouw: *He Shines in All That's Fair: Culture and Common Grace*, 100. o.

²⁶⁶ Engelsma: *Common Grace Revisited*, 96. o.

fordul az elvetett ember felé, könnyű továbbmozdulni abba az irányba, hogy Isten senkit nem hagy örökre elkárhozni.

Isten kegyelme és az emberek iránti szeretete csakis a különös kegyelemben nyilvánul meg, amit Jézus Krisztusban jelentett ki.²⁶⁷ A Szentháromság Isten egyedül Jézus Krisztusra tekintve fordul kegyellemmel és szeretettel az emberhez, és Jézus Krisztus véérért tisztítja meg kiválasztott gyermekeit a bűntől. A kegyelem elválaszthatatlan Jézus Krisztustól!

Az általános kegyelem gyenge és félénk kegyelem.²⁶⁸ Olyan kegyelem, ami nem ellenállhatatlan, hanem annak hatékonysága az emberen múlik. Lehet vele együttműködni, és lehet ellene dolgozni. Isten kegyelme azonban erős és ellenállhatatlan. Nem az emberen múlik, hogy eléri-e célját, hanem az Úr mindenképpen véghezviszi tanácsát. Ne embereké, hanem az Úré legyen minden dicsőség az Ő munkáiban!

5.4. Eszkatológia

Az általános kegyelem támogatói szerint az mozdítja elő az emberiség fejlődését.²⁶⁹ A világtörténelem az általános kegyelem kibontakozásának helyszíne. A következő fejezetben részletesebben is fogunk beszélni a kultúráról. Ezen a ponton arra kell felhívni a figyelmet, hogy az általános kegyelem tan előkészíti az utat a posztmillennializmus számára. Kuyper és követői szerint az általános kegyelem által maga Isten „krisztianizálja” a világot,²⁷⁰ azaz, olyan irányba akarja előmozdítani az emberiséget, hogy a földön felépülhessen Krisztus királysága.

Jóllehet Kuyper amillennialista volt,²⁷¹ az általános kegyelem későbbi szószólói egyre közelebb kerültek a posztmillennialista állásponthez.²⁷² A posztmillennializmus lényege Isten országának felépítése a világban, és az egész társadalom keresztyén berendezke-

²⁶⁷ I János 4:9-10

²⁶⁸ „Bange genade”, Douma: *Algemene genade*, 32. o.

²⁶⁹ Til: *Common Grace I.*, 54. o.

²⁷⁰ Engelsma: *Christianizing the World*, 28. o.

²⁷¹ Terpstra: *Reformed Eschatology (Amillennial) Since the Reformation*

²⁷² North: *Dominion and Common Grace: The Biblical Basis of Progress*

dése. Ez a pozitív eszkatológiai szemlélet ma igen nagy népszerűségnek az Amerikai Egyesült Államokban, de a hazai keresztyénségben is gyökeret vert. Jelen dolgozat keretei között nem tudunk kitérni a posztmillennializmus cáfolatára, azonban azt leszögezzük, hogy református eleinkkel és hitvallásainkkal együtt ragaszkodunk a Szentírás amillennialista tanításához. Krisztus királyságát nem ezen a földön kell felépíteni, mert az Ő országa „nem e a világból való”,²⁷³ hanem mennyei királyság.

A progresszív általános kegyelem és az amillennializmus egyszerre nem fenntartható nézet, hiszen a klasszikus reformátori és biblikus eszkatológia szerint az idők végén eljön az Antikrisztus, felállítja birodalmát, ami cseppet sem lesz keresztyén, sőt, olyan mértékben fogják üldözni az egyházat, ahogyan még a világ történelme során sosem. Az Antikrisztus napjai azonban meg vannak számlálva, és Jézus „eljön hamar”, legyőzi ellenfeleit, és sor kerül az utolsó ítélet napjára. Amennyiben az általános kegyelem elősegíti a világtörténelem fejlődését, akkor az általános kegyelemnek köszönhető az Antikrisztus fellépése is.

²⁷³ János 18:36

6. fejezet

Az általános kegyelemtan gyakorlati vonatkozásai

6.1. A kultúra

Láttuk, hogy Kuyper az általános kegyelemnek tulajdonítja az emberi társadalom kulturális fejlődését, mind a tudomány, mind a művészet világában. Ezt a témát a posztmillennializmushoz kapcsolódóan részben érintettük az eszkatológiánál, itt azonban részletesebben tárgyalunk néhány területet, név szerint a természettudományt, a pszichológiát, a vallástudományt és a művészeteket.

6.1.1. A természettudomány

A természettudományról Kuyper azt írja, hogy ez a teremtési rendhez²⁷⁴ és az általános kegyelem működési területéhez tartozik,²⁷⁵ mivel Isten a természetén keresztül kijelenti az Ő dicsőségét és nagyságát, és a természettudomány ezt a természetet akarja megismerni.²⁷⁶ A tudomány egy nagy templom, amit először meg kell alapozni, és azután felépíteni. Ezt az építkezést az egész emberiség együttműködése valósítja meg,

²⁷⁴ Kuyper: *Wisdom and Wonder: Common Grace in Science and Art*, 35. o.

²⁷⁵ *Ibid.*, 33. o.

²⁷⁶ *Ibid.*, 39-40. o.

azonban mégsem emberi tervek alapján épül fel, sőt, a tudomány útja sokszor zavarosnak tűnik. A tudomány mögött valójában Isten áll, és Ő intézi annak fejlődését; ezért pedig hálával tartozik Neki.²⁷⁷

Azonban ha rátekintünk a természettudomány mai állására, akkor azt láthatjuk, hogy az teljes mértékben elfelejtkezett Istenről. A fizika a Világegyetem életkorát jelenleg mintegy 13,8, a Földét 4,5 milliárd évre teszi, és azt feltételezi, hogy a ma ismert világ az ősrobbanás által jött létre. A biológia azt tanítja, hogy az élet mintegy 4,3 milliárd, az első *Homo sapiens* pedig 250 ezer éve jelent meg, és a különböző fajok az evolúció során alakultak ki. Ez a tudományos hipotézis teljesen ellentmond a Biblia világgépének, ami szerint mintegy 6000 évvel ezelőtt, „hat napon teremté az Úr az eget és a földet, a tengert és mindent, a mi azokban van”,²⁷⁸ az egész világot, állatokat, növényeket és az embert.

A tudomány, ami az általános kegyelem tanítása szerint Isten templomául épül, elvetette Istent, és nem fogadja el az Ő kijelentését. Nem Istent akarja megismerni, hanem egy olyan magyarázatot akar adni a világ keletkezésére és működésére, ami kizárja abból a Teremtő és Gondviselő Urat. Nem értünk tehát egyet azzal, hogy a természettudomány fejlődését Isten általános kegyelme irányítja.

A helyes természettudomány aláveti magát Isten és a Szentírás tekintélyének, és úgy értelmezi a tudományos eredményeket, hogy azok megfeleljenek a Szentírás ihletett kijelentésének. Ezzel szemben az istentelen természettudomány a Bibliát értelmezi a legújabb eredmények fényében: az isteni kijelentést vizsgálja az emberi ész mérlegén.²⁷⁹

6.1.2. Pszichológia

A természettudományokhoz hasonlóan más tudományok, vagy tudományos igényű területek is kifejlődtek, mint például a pszichológia vagy a vallástudomány.

²⁷⁷ Ibid., 44-46. o.

²⁷⁸ II Mózes 20:11

²⁷⁹ Hoeksema: *In the Beginning God*, 82. o.

A pszichológia az emberi lélekről von le következtetéseket. Freud, Jung, Fromm, Rogers vagy Maslow megállapításai máig nagy hatásúak, és rányomták bélyegüket a pszichológia egész fejlődésére, sőt, a keresztyén lelkigondozásban is az ezen alapokra épülő pasztorálpszichológia a domináns irányzat.

A pasztorálpszichológia állítása szerint „a lelki bölcsesség egyik fontos tere a Szentírásen kívül létezik, és annak a Biblián kívüli térnek néhány gondolata vagy módszere az igazi megoldás, amellyel a súlyos problémákkal küszködő embereken segíteni lehet”, és „Isten Igéje nem megfelelő eszköz az emberek lelki problémáinak megoldására”.²⁸⁰ A pszichológia elválasztja az antropológiát az isteni kijelentéstől, és az utóbbtól függetlenül tesz megállapításokat. Így például tagadja az eredendő bűnt, az ember teljes romlottságát, és ahelyett, hogy Istenre irányítaná az ember figyelmét, bűnbánatra indítaná annak szívét, önmaga felé fordítja az embert, hogy saját maga küzdje le problémáit.

Ez is az általános kegyelem gyümölcse? Nem, hanem az Istentől elszakadt ember lázadása a Teremtő ellen, és próbálkozás az ember teljes romlottságának eltitkolására. Vagy Isten általános kegyelmének tulajdoníthatnánk azt, hogy a pszichológia tudománya elfordítja az embert a bibliai antropológiától?

6.1.3. Vallástudomány

A modern vallástudomány tárgya a vallásos ember, célkitűzése pedig „a vallásos jelenségek és azok szerepének”,²⁸¹ illetve a vallás történetének, a vallás társadalmi szerepének és egyéb összefüggéseinek vizsgálata. A vallástudomány világnézetileg semleges, és mintegy külső szemszögből kívánja jellemezni a vallásokat, vagy azok történetét. A vallástudomány nem rendeli magát alá a Bibliának, hiszen azt nem tartja Isten kijelentésének, hanem előre meghatározott, emberi szempontok alapján közelít hozzá.

A vallástörténet a zsidók vallását a kánaáni kultuszhoz köti, és úgy tekint rá, mint amit a szomszéd népek gondolkodása és istenképe formált. A Hoeksema által kritizált Dr. Janssen professzor az általános kegyelemre hivatkozott, amikor bibliakritikát

²⁸⁰ MacArthur et al.: *Bibliikus lelkigondozás*, 26-27. o.

²⁸¹ Bolyki: *Egy meghatározási javaslat – A vallástudományi vizsgálódások kezdete*, 12. o.

tanított,²⁸² feltételezve, hogy ezek a vallások is annak köszönhetőek, hogy Isten általános kegyelme révén szinte minden ember mutat egyfajta vallásosságot.²⁸³

A vallástudomány elveti Isten Igéjének ihletettséget, és a Szentírást az emberi bölcsesség alá rendeli. Sőt, nem is foglalkozik Istennel vagy Jézus Krisztussal, csak annyira, amennyire az a keresztyén vallás megértéséhez szükséges. Nem tartja azonban mérvadónak a Szentháromság Isten önkijelentését, sőt, azt egyéb vallások irataival (pl. Korán, Bhagavad-Gíta, Védák stb.) állítja egy szintre.

Valóban Isten általános kegyelme munkálja ki azt az emberi tudományt, ami tagadja Istent? Valóban Isten általános kegyelme ad olyan „bölcsességet” az embernek, ami elveti a Szentírás abszolút tekintélyét?

6.1.4. Művészetek

Kuyper szerint az általános kegyelemnek köszönhető a művészet fejlődése is. A pogány vallások létezése, mint már korábban említettük, Isten általános kegyelmének munkája, és kezdetben a művészet ezekhez kapcsolódott.²⁸⁴ Isten általános kegyelmének köszönhető az, hogy van ebben a világban szépség, és az is, hogy ezt a szépséget felfoghatjuk, sőt, hogy a hitetlen ember is létrehozhat esztétikus alkotást.²⁸⁵ Az, ami ezen a földön szép, a mennyei szépség és dicsőség előképe és kicsiny kezdete.²⁸⁶

Ez az elgondolás az egész művészetet Isten általános kegyelmének rendeli alá, a görögöktől fogva egészen napjainkig. Kuyper leírása szerint az ember a művészetben a természetet, Isten teremtését próbálja utánózni, és az ideális felé törekszik,²⁸⁷ ezzel pedig az újjáteremtést keresi várja.²⁸⁸

Azonban valóban Isten általános kegyelmének köszönhető az, hogy a görögök bálványaiknak különféle – emberi szemmel nézve – szép szobrokat készítettek? Egyáltalán,

²⁸² Hanko: *Contending for the Faith*, 354. o.

²⁸³ Kuyper: *De gemeene gratie*, III. 530. o.

²⁸⁴ Ibid., III. 530-531. o.

²⁸⁵ Ibid., III. 540-541. o.

²⁸⁶ Ibid., III. 542. o.

²⁸⁷ Ibid., III. 550. o.

²⁸⁸ Ibid., III. 554. o.

valóban szépek-e ezek a bálványszobrok? Nem, Isten szemében utálatosak! Isten általános kegyelme olyan művészetet munkál, ami Isten előtt utálatos?

Isten általános kegyelme munkálta ki a XX. századi impresszionizmus kétségbeesett művészetét, Van Gogh és Gauguin festészetét, ami a „humanista egyetemességet kereste”,²⁸⁹ vagy Picasso végletekig elvitt absztrakcióját?²⁹⁰ Isten általános kegyelme hozta létre korunk modern zenéjét, amelynek egyik jeles képviselője, Cage az „önki-fejező művészet helyébe a véletlenből és meghatározatlanságból született művészetet helyezi”?²⁹¹ Isten általános kegyelme hozta létre a különböző könnyűzenei stílusokat, kezdve a poptól egészen a rockig és a heavy metalig, amelyek kifejezetten sátáni hangzásúak és szövegűek?

Nem tartjuk elképzelhetőnek, hogy Isten általános kegyelme olyan művészeti áramlatokat munkál ki a világban, amelyek kifejezetten istenellenesek. Ha valóban Isten általános kegyelme tevékenykedne itt, akkor meglehetősen kevés sikerrel járna abban, hogy visszatartsa az embert az istenellenes kultúra létrehozásától.

6.2. Az antitézis

Az I Mózes 3:15-ben Isten így szól: „ellenségeskedést szerzek közötted és az asszony között, a te magod között, és az ő magva között: az neked fejedre tapos, te pedig annak sarkát mardosod”. Ez az ellenségeskedés (אִיָּקָה), a harc az asszony magva és a kígyó magva között végighúzódik az egész Szentíráson, és az egész világtörténelmen.

Ez az ellenségeskedés, az *antitézis* Isten üdvözítő kegyelmének eredménye, és nem más, mint az egyház világtól való lelki elkülönülése és azzal való szembenállása.²⁹²

A Szentlélek több helyen is felszólítja az egyházat erre az elkülönülésre. Nem arról van szó, hogy kimenjünk a világból²⁹³, és fizikailag elzárkózzunk attól, hanem *lelki*

²⁸⁹ Schaeffer: *Aki VAN*, 35. o.

²⁹⁰ *Ibid.*, 37. o.

²⁹¹ Tomkinst idézi: *Ibid.*, 84. o.

²⁹² Hanko: *Doctrine According To Godliness – A Primer of Reformed Doctrine*, 209-210. o.

²⁹³ Vö. I Korinthus 5:10

elkülönülésről van szó. Ne legyünk az istentelenek társai azok cselekedeteiben,²⁹⁴ hanem határolódjunk el azoktól.²⁹⁵ „...mert mi szövetsége van igazságnak és hamisságnak? vagy mi közössége a világosságnak a sötétséggel? És mi egyezsége Krisztusnak Béliállal? vagy mi köze hívőnek hitetlenhez? Vagy mi egyezsége Isten templomának bálványokkal? ... Annakokáért menjetek ki közülök, és szakadjatok el, azt mondja az Úr ... És leszek néktek Atyátok, és ti lesztek fiaimmá...”²⁹⁶

A II Korinthus 6:18 az úgynevezett *szövetségi formulával* zárul. Ez a kifejezés szintén sokszor előkerül az Ó- és az Újszövetségben, és szinte mindig Isten szövetségére utal.^{297,298} Implicit módon a szövetségi formulában is benne foglaltatik az, hogy *ti* lesztek az én népem, szemben azokkal, akik nem az én népem. Isten maga választja el egyházát a világtól. Ő hívja ki az Ő népét az istentelen világból úgy, amint Izráelt kihívta Egyiptomból.

Az általános kegyelem azonban egyfajta *közös alapot* szolgáltat Isten népének és az istenteleneknek, mégpedig egy közös kegyelemben részesíti őket.²⁹⁹ Ez azt eredményezi, hogy Isten népe az istentelen emberekkel együtt próbálja építeni Isten országát,³⁰⁰ az istentelen emberekkel együtt próbálja meg uralma alá hajtani a földet.^{301,302} Ez a tanítás a fentiekben tárgyalt posztmillennizmusához vezet.

Az általános kegyelem tehát lerontja az asszony magva és a kígyó magva közti ellenségeskedést, hamis közösséget hoz létre Krisztus és Béliál, világosság és sötétség között. Ezzel szemben Isten különös kegyelme elhívja és megszenteli a választottakat, és készé teszi őket Isten ügyéért munkálkodni, nem a földi, hanem a mennyei dolgokra tekintve. Isten népét nem a világ nagyjaival való közösség, hanem egyedül az Úr teszi dicsőségesé. Az Úr az Ő népét „az ő Fiával, a mi Urunk Jézus Krisztussal való közösségre” hívta

²⁹⁴ „És ne legyen közösségetek a sötétségnek gyümölcstelen cselekedeteivel” (Efézus 5:11).

²⁹⁵ Hanko: *Doctrine According To Godliness – A Primer of Reformed Doctrine*, 209. o.

²⁹⁶ II Korinthus 6:14-18

²⁹⁷ Hanko: *Doctrine According To Godliness – A Primer of Reformed Doctrine*, 167. o.

²⁹⁸ Pl. II Mózes 6:7; III Mózes 26:12; Jeremiás 24:7; 30:22; 31:1, 33; 32:38; Ezékiel 11:20; 34:24; 36:28; 37:23, 27; Hóseás 1:9-10; Zakariás 2:11; 8:8; Zsidók 8:10.

²⁹⁹ Hanko: *Doctrine According To Godliness – A Primer of Reformed Doctrine*, 209. o.

³⁰⁰ Engelsma: *Common Grace Revisited*, 70. o.

³⁰¹ Hanko: *Contending for the Faith*, 353. o.

³⁰² North: *Dominion and Common Grace: The Biblical Basis of Progress*, 195. o.

el,³⁰³ és nem akarja, hogy közössége legyen „a sötétségnek gyümölcstelen cselekedeteivel”.³⁰⁴ A keresztyén ember „nem jár gonoszok tanácsán, bűnösök útján meg nem áll, és csúfolódók székében nem ül”, hanem „az Ő törvényéről gondolkodik éjjel és nappal”.³⁰⁵ Isten népe szemben áll a világgal, a hitetlenekkel, és nincs azokkal közössége. A szembenállás lényege nem más, mint az, hogy Isten népe az Ő uralma alatt, szentül és igazán él ebben a világban, míg az istentelenek minden dolgukban vétkeznek, és Istennel szembe fordulva az Ő népe ellen törnek. Az elvetettek a Sátán szolgálatában munkálkodnak, míg a kiválasztottak Krisztus országát keresik, és arról tesznek bizonyosságot, hogy oda tartoznak.³⁰⁶

³⁰³ I Korinthus 1:9

³⁰⁴ Efézus 5:11

³⁰⁵ Zsoltárok 1:1-2

³⁰⁶ Hanks: *Contending for the Faith*, 355. o.

Befejezés

Szakedolgozatom témafelvetése az általános kegyelemtan és annak bibliai vizsgálata volt. Megismerkedtünk az Abraham Kuyper által részletesen kidolgozott tanítással, és találkozhattunk néhány további teológus nézeteivel is. Kuyper és kortársai azt gondolták, hogy országuk küldetése, hogy a református hitet elterjessék az egész világban, Hollandiából kiindulva, és ez a nagyszerű feladat a református hitet támogató kormányra van bízva. Kuyper ezt az elképzelést követve szervezte meg pártját, majd ezen elv alapján lépett koalícióra a római katolikus párttal is. Terve szerint Hollandia az általános kegyelemnek köszönhetően tudta volna előmozdítani a református keresztyén hit terjedését.³⁰⁷

Kuyper Isten háromfajta kegyelmét különbözteti meg. Az első, amit az ember személyesen, a második, amit a szövetség keretében, a harmadik pedig az, amit az emberiség részeként kap.³⁰⁸ Az általános kegyelem (*gemeene gratie*), ami kiterjed a teljes emberiségre, nem üdvözítő kegyelem, de ennek is Jézus Krisztus a forrása.³⁰⁹

Az általános kegyelem tanának egyik legfontosabb alapköve Isten Noéval kötött szövetsége, ami az özönvíz után jött létre,³¹⁰ az általános kegyelem azonban nem az özönvíz után, hanem a bűnesetet követően kezdődik.³¹¹ A bűneset után a világ csak az általános kegyelem miatt nem szűnik meg létezni. Az, hogy az ember nem halt meg azonnal, amikor evett a fáról, Isten általános kegyelmének tulajdonítható. Isten egy időre felfüg-

³⁰⁷ Ibid., 352. o.

³⁰⁸ Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 8. o.

³⁰⁹ Ibid., II. 646. o.

³¹⁰ Ibid., I. 11. o.

³¹¹ Ibid., I. 94. o.

gesztette, elhalasztotta az emberi nemzetség ítéletét, ami majd csak a világtörténelem végén fog eljönni.³¹²

Isten általános kegyelme a társadalom fejlődését is előmozdítja.³¹³ Az általános kegyelemnek köszönhető a társadalom,³¹⁴ a család, a házasság,³¹⁵ az oktatás,³¹⁶ valamint az emberi tudomány³¹⁷ és a művészet.³¹⁸

Az általános kegyelem tanítását az amerikai Christian Reformed Church 1924-ben, Kalamazooban (Michigan, USA) három pontban foglalta össze. Az első pont szerint Isten az összes ember felé tanúsít egy bizonyos kegyelmet. A második pont szerint Isten korlátozza a bűnt az egyén és a társadalom életében, ezáltal lehetővé teszi a társadalomban az emberi életet. A harmadik pont szerint Isten általános kegyelme az embert képessé teszi a polgári jó cselekvésére.

A második fejezetben megvizsgáltuk néhány teológus nézeteit az általános kegyelemmel kapcsolatban. Először áttekintettük Kálvin János nézeteit. Kálvin tanításaival nem egyeztethető össze maradéktalanul Kuyper általános kegyelemtana. Szerinte ugyanis Isten nem azért részesíti földi javakban a megvetetteket, mert szeretetében fogadja, hanem elsősorban azért mutatja fel nekik is kegyelmét, hogy az ítéletben minden kifogásukat elvegye. A földi javak arra szolgálnak, hogy tanúskodjanak a hitetlenek ellen, amiért nem adták meg a dicsőséget annak az Istennek, aki azokban részesítette őket.³¹⁹

Isten kegyelme a megromlott természetben a bűnt valamilyen módon féken tartja, jöllehet nem tisztítja meg attól az embert. Ezt nem Szentlelke által, hanem a természeti törvényből fakadóan teszi.³²⁰

Kálvin szerint a jó forrása mindig a hitben van, és a jóra hajlandó akarat csakis a választottakban van meg. Ez azt jelenti, hogy akaratunkban semmi jó nem található,

³¹² Ibid., I. 244. o.

³¹³ Til: *Common Grace I.*, 54. o.

³¹⁴ Kuyper: *De gemeene gratie*, III. 20. o.

³¹⁵ Ibid., III. 295. o.

³¹⁶ Ibid., III. 374. o.

³¹⁷ Ibid., III. 487-528. o.

³¹⁸ Ibid., III. 529-571. o.

³¹⁹ Kálvin: *A keresztyén vallás rendszere*, I.5., 49-63. o.

³²⁰ Ibid., II.3.3., 273. o.

amíg az az újjászületésben meg nem újul, és akkor is csak Istentől származhat mindaz, ami bennünk jó.³²¹

Az általános kegyelemnek külön szakaszt rendel dogmatikájában Berkhof, aki lényegében egyetért Kuyper tanításaival. Szerinte az általános kegyelem Krisztus megváltó munkájának közvetett eredménye.³²²

Klaas Schilder szembefordul az általános kegyelem tanításával. Nem ismeri el, hogy Isten kegyelméből hosszabbította meg Ádám és Éva életét: az elhalasztott ítélet nem nevezhető kegyelemnek.³²³ Schilder szerint Az Istennel való szövetségben létezni élet, az ettől való elszakadás pedig a halál.³²⁴ A kultúra megléte sem nevezhető általános kegyelemnek. Mivel az emberi társadalom eltávolodott Istentől és az igaz hittől, a kultúrát erkölcstelenség, sőt, sátáni eredet jellemzi.³²⁵

Ezt követően Herman Hoeksema tanításával foglalkoztunk. A Christian Reformed Church 1924-es zsinatát követően néhány gyülekezet kiszakadt az egyházból, és megalakult a Protestant Reformed Churches in America. Hoeksema ugyanis szigorúan elutasította az általános kegyelmet. Az ember a bűneset következtében meghalt, és hamis, bűnös állapotban él. Lehet, hogy külsőleg tud valami jót tenni, de az is mind romlott és hamis cselekedet.³²⁶ A földi javak sem mindig Isten kegyelméből jönnek, hiszen Isten haragja nyilvánvaló az emberek ellen (Római levél 1:18-32).³²⁷

A továbbiakban néhány magyar dogmatikus álláspontját tekintettük át. A hazai református gondolkodásban nem nagyon jelenik meg az általános kegyelem. Sebestyén Jenő és Victor János beszélnek róla (lényegében a kuyperi fogalmaknak megfelelően), míg Tavaszy Sándor nem szól Isten általános kegyelméről, bár kifejezetten ellene sem.

A dolgozat harmadik fejezetében a református hitvallások tanításait tekintettük át. Az általános kegyelem tanítása a Heidelbergi Káté, a II. Helvét Hitvallás, a Westminsteri Hitvallás, a Belga Hitvallás és a Dordrecht-i Kánonok nézeteivel sem egyeztethető

³²¹ Ibid., II.3.8., 281. o.

³²² Berkhof: *Rendszeres teológia*, 340-346. o.

³²³ Schilder: *Christ and Culture*, 29. o.

³²⁴ Douma: *Algemene genade*, 157-159. o.

³²⁵ Schilder: *Christ and Culture*, 29. o.

³²⁶ Hoeksema: *Reformed Dogmatics*, I. 386-387. o.

³²⁷ Ibid., II. 601-605. o.

össze teljes mértékben. Megállapítottuk, hogy a történelmi református keresztyénség szemszögéből ez a tanítás nem fogadható el.

A negyedik fejezetben néhány válogatott ószövetségi és újszövetségi igeszakaszt vettünk végig a Bibliából, köztük több olyat, amit Kuyper és az általános kegyelem támogatói pozitív érveként hoznak fel. Áttekintettük például a Biblia tanítását a bűnesetről, valamint a Noéval kötött szövetségről. Arra következtettünk, hogy a Biblia nem támasztja alá a kuyperi általános kegyelem tanítását.

Az ötödik fejezetben megvizsgáltuk, milyen összefüggések vannak a dogmatika egyes területei, a fontos bibliai igazságok és az általános kegyelem tanítása között. Kitértünk a teremtésre és a gondviselésre, a törvény feladatára, illetve az eszkatológiára (különös tekintettel a posztmillennializmusra).

Végül a hatodik fejezetben az általános kegyelem körüli vita gyakorlati jelentőségére mutattunk rá. Ebben a részben érintettük a kultúrát, azon belül a tudományt és a művészetet, valamint az antitézist, az egyház és a világ szembenállását.

A dolgozat végkövetkeztetése az, hogy a kuyperi általános kegyelemtan nem áll meg a Szentírás mérlegén és a reformátori bibliamagyarázat kereteiben, ezért attól elfordulva egyedül Isten speciális kegyelmét és dicsőséges igazságát kell hirdetnünk.

Resumé

Súčasná písomná práca je uvedením náuky všeobecnej milosti Abrahama Kuypera a jej biblickou kritikou. V prvej kapitole písomnej práce predložím náuku všeobecnej milosti Abrahama Kuypera. Abraham Kuyper (Abraham Kuijper) sa narodil v Holandskom meste Maassluis dňa 29. októbra 1837. Od roku 1855 do roku 1858 študuje literatúru, filozofiu a teológiu na Leidenskej Univerzite. V nasledujúcich rokoch je poslucháčom seminára v Leidene, kde svoje štúdium ukončí v roku 1861 a v roku 1863 získa doktorskú hodnosť. Následne začne pôsobiť ako duchovný v mestečku Beesd a ožení sa s Johannou Hendrikou Schaayovou. V roku 1867 začne duchovenskú službu v Utrechtskom zbore. Od roku 1870 je farárom v Amsterdame. Roku 1874 sa stane parlamentným poslancom vo farbách Protirevolučnej strany, a preto sa vzdáva duchovenskej služby. V roku 1875 je znovuzvolený. Voľby v roku 1888 vyhrajú v koalícii s Rímskokatolíckou stranou, v roku 1891 ale voľby prehrajú. Od roku 1901 do roku 1905 Kuyper pôsobí na čele tej istej koalície ako predseda vlády Holandska. Zomrel dňa 8. novembra 1920.³²⁸

Kuyper a jeho rovesníci si mysleli, že poslaním ich krajiny je rozšíriť reformovanú vieru do celého sveta, vychádzajúc z Holandska, a táto úloha je zverená do rúk vlády, podporujúcej reformovanú vieru. Kuyper sledoval túto predstavu počas zorganizovania svojej strany, a potom na základe tohto princípu vstúpil do koalície aj s rímskokatolíckou stranou. Podľa jeho predsavzatia Holandsko by bolo schopné vďaka všeobecnej milosti napomáhať šíreniu reformovanej viery.³²⁹

³²⁸ Hako: *Portraits of Faithful Saints*, 358-363. o.

³²⁹ Hako: *Contending for the Faith*, 352. o.

Kuyper rozlišuje Božiu milosť na tri druhy. Prvú, ktorú človek obdrží osobne, druhú, ktorú získa *v rámci zmluvy* a tretiu, ktorú dostáva *ako podiel ľudstva*.³³⁰ Všeobecná milosť (*gemeene gratie*), ktorá objíma celé ľudstvo, nie je spasiteľskou milosťou, ale aj prameňom tejto milosti je Ježiš Kristus.³³¹

Jedným z najdôležitejších základných kameňov náuky všeobecnej milosti je Božia *zmluva uzavretá s Nóachom*, ktorá vznikla po potope.³³² Všeobecná milosť sa však začína nie po potope, ale po páde v raji.³³³ Po páde svet nezanikne jedine vďaka všeobecnej milosti. To, že človek nezomrel okamžite potom, čo jedol zo stromu, môžeme privlastniť jedine Božej všeobecnej milosti. Boh na určitý čas prerušil, oddialil svoj súd nad ľudským pokolením, ktorý nastane až na konci svetových dejín.³³⁴

Všeobecná milosť Božia napomáha aj vývoji ľudskej spoločnosti.³³⁵ Všeobecnej milosti môžeme vďačiť za vznik spoločnosti,³³⁶ rodiny, manželstva,³³⁷ vzdelávania,³³⁸ ľudskej vedy³³⁹ a umenia.³⁴⁰

Učenie všeobecnej milosti Americký Christian Reformed Church v roku 1924 v meste Kalamazoo (Michigan, USA) zhrnul v troch bodoch. Podľa prvého bodu Boh voči každému človeku preukazuje určitú milosť. Podľa druhého bodu Boh obmedzuje hriech v živote jedinca i spoločnosti, a tým umožňuje jestvovanie ľudského života v spoločnosti. Podľa bodu tretieho Božia všeobecná milosť uschopňuje človeka činiť občianske dobro. V druhej kapitole preskúmame názory niekoľkých dôležitých teológov v súvislosti so všeobecnou milosťou. Najprv získame prehľad o názoroch Jána Kalvána. S učeniami Kalvána nie je možné plne zladať Kuyperovu náuku všeobecnej milosti. Podľa neho totiž Boh udeľuje pozemské dobro opovrhnutým ľuďom nie preto, lebo ich prijal do svojej lásky, ale predovšetkým preto im preukáže svoju milosť, aby v rozsudku ich

³³⁰ Kuyper: *De gemeene gratie*, I. 8. o.

³³¹ Ibid., II. 646. o.

³³² Ibid., I. 11. o.

³³³ Ibid., I. 94. o.

³³⁴ Ibid., I. 244. o.

³³⁵ Til: *Common Grace I.*, 54. o.

³³⁶ Kuyper: *De gemeene gratie*, III. 20. o.

³³⁷ Ibid., III. 295. o.

³³⁸ Ibid., III. 374. o.

³³⁹ Ibid., III. 487-528. o.

³⁴⁰ Ibid., III. 529-571. o.

zbavil všetkých námietok. Pozemské statky slúžia na to, aby svedčili proti neveriacim, lebo tí nedali slávu tomu Bohu, ktorý im tieto statky udelil.³⁴¹

Božia milosť v pokazenej prirodzenosti (povahe) nejakým spôsobom brzdí hriech, pričom od neho človeka neočistí. Činí tak nie skrze svojho Ducha Svätého, ale vychádzajúc zo zákona prírody. Podľa Kalvína zdroj dobra sa nachádza vždy vo viere, a vôľa k dobru sa nachádza výlučne vo vyvolených. To znamená, že v našej vôli sa nenachádza žiadne dobro, kým to nie je obnovené v znovuzrození, a aj vtedy výhradne od Boha môže pochádzať všetko to, čo v nás je dobré.³⁴²

Berkhof všeobecnej milosti vyčlení vo svojej dogmatike osobitnú pasáž. On v podstate súhlasí s učeniami Kuypera. Podľa neho všeobecná milosť je nepriamym výsledkom Kristovho spasiteľského diela.³⁴³ Klaas Schilder sa postaví proti náuke všeobecnej milosti. Neuznáva, že Boh predĺžil život Adama a Evy z milosti: oddialený rozsudok nie je možné nazvať milosťou.³⁴⁴ Podľa Schildera Jestvovať v zmluve s Bohom je život, a odtrhnutie od toho je *smrť*.³⁴⁵

Existenciu kultúry tiež nie je možné nazvať všeobecnou milosťou. Nakoľko sa ľudská spoločnosť vzdialila od Boha a od pravej viery, preto kultúru charakterizuje nemravnosť, ba dokonca satanský pôvod.³⁴⁶

Následne sa zaoberáme s učením Hermana Hoeksema. Po synode Christian Reformed Church, ktorá sa konala v roku 1924, niekoľko zborov sa odlúčilo od cirkvi a bolo založené Protestant Reformed Churches in America. Hoeksema totiž prísne zamietol všeobecnú milosť. Človek v dôsledku pádu zomrel, a žije vo falošnom a hriešnom stave. Je síce možné, že navonok je schopný činiť nejaké dobro, ale aj to sú falošné a zvrhlé skutky.³⁴⁷ Pozemské statky tiež neprichádzajú vždy vďaka Božej milosti, nakoľko hnev Boží proti človeku je zjavný (list Rímskym 1:18-32).³⁴⁸

³⁴¹ Kálvin: *A keresztyén vallás rendszere*, I.5., 49-63. o.

³⁴² Ibid., II.3.3., 273. o.

³⁴³ Berkhof: *Rendszeres teológia*, 340-346. o.

³⁴⁴ Schilder: *Christ and Culture*, 29. o.

³⁴⁵ Douma: *Algemene genade*, 157-159. o.

³⁴⁶ Schilder: *Christ and Culture*, 29. o.

³⁴⁷ Hoeksema: *Reformed Dogmatics*, I. 386-387. o.

³⁴⁸ Ibid., II. 601-605. o.

Následne sa pozrieme na stanovisko maďarskej dogmatiky. V domácom reformovanom zmýšľaní sa všeobecná milosť nevelmi zjavuje. Jenő Sebestyén a János Victor síce o nej hovoria (v podstate v súlade s Kuyperovými poňatiami), kým Sándor Tavaszy sa nezmieňuje o Božej všeobecnej milosti, ale nevyjadruje sa výslovne ani proti nej.

V tretej kapitole písomnej práce preskúmame učenia reformovaných vierovyznaní. Učenie všeobecnej milosti nie je možné zladať v plnej miere so stanoviskami Heidelberského Katechizmu, II. Helvétskeho vierovyznania, Westminsterského vierovyznania, Belgického vierovyznania, a ani so stanoviskami Dordrechtskej synody. Môžeme teda povedať, že z hľadiska historického reformovaného kresťanstva táto náuka je neprijateľná.

Vo štvrtej kapitole preskúmame niekoľko vybraných starozákonných a novozákonných úsekov z Biblie, medzi inými takých, ktoré Kuyper a podporovatelia všeobecnej milosti uvádzajú ako pozitívny argument. Budeme sa zaoberať s učením Biblie o páde, a tiež o uzavretej zmluve s Nóachom. Konštatujeme, že Biblia nepotvrďuje kuyperovskú náuku všeobecnej milosti.

V piatej kapitole preskúmame, že aké súvislosti sa nachádzajú v rôznych oblastiach dogmatiky, vo významných biblických právd a medzi náukou všeobecnej milosti. Zmienieme sa medzi inými o eschatológii (so zvláštnym náhľadom na postmillennializmus), resp. o úlohe zákona.

Nakoniec v šiestej kapitole sa zmienieme o tom, že aký praktický význam má diskusia okolo všeobecnej milosti. V tejto kapitole sa venujeme antitíze (čiže protiklad cirkvi a sveta). Venujeme sa kultúre, v rámci nej vede a umeniu, a tiež sa zaoberáme s pohanskými náboženstvami.

Záverečným úsudkom písomnej práce je to, že náuka kuyperovskej všeobecnej milosti neobstojí na váhach Písma Svätého, ani v rámci reformátorského výkladu Biblie, a preto obrátiac sa jej chrbtom, musíme zvestovať Božiu špeciálnu milosť a jeho oslávenú pravdu.

Irodalomjegyzék

1. ANIOL, Scott: *By the Waters of Babylon: Worship in a Post-Christian Culture*. [Babilon vizeinél: dicsőítés egy poszt-keresztény kultúrában.] Kregel Ministry, Grand Rapids, Michigan, USA, 2015.
2. BERKHOF, Louis: *Rendszeres teológia*. [Systematic Theology magyar fordítása.] 1949. Online: <http://refkossuthter.hu/sites/default/files/fajlok/berkhof.pdf>, utolsó elérés: 2016. november 9.
3. BOLYKI, János: *Egy meghatározási javaslat – A vallástudományi vizsgálódások kezdete*, Vallástudományi Szemle, Budapest, 2008/4, 9-15.o.
4. BRATT, James D.: *Abraham Kuyper: Modern Calvinist, Christian Democrat*. [Abraham Kuyper: Modern kálvinista, keresztény demokrata; angol.] William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, USA, 2013.
5. DANHOF, Henry és HOEKSEMA, Herman: *Sin and Grace*. [Bűn és kegyelem; angol.] Reformed Free Publishing Association, Grandville, Michigan, USA, 2003.
6. DOUMA, Jochem: *Algemene genade*. [Általános kegyelem; holland.] Oosterbaan & Le Cointre B.V., Goes, Hollandia, 1976.
7. ENGELSMA, David J.: *Christianizing the World*. [A világ keresztényévé tétele; angol.] Reformed Free Publishing Association, Jenison, Michigan, USA, 2016.
8. ENGELSMA, David J.: *Common Bounty or Common Grace?*. [Általános jólét vagy általános kegyelem?; angol.] Könyvismertető Gary North: *Dominion and Common Grace: The Biblical Basis of Progress* című könyvéhez, 1991.

9. ENGELSMA, David J.: *Common Grace Revisited*. [Ismét az általános kegyelemről; angol.] Reformed Free Publishing Association, Grandville, Michigan, USA, 2003.
10. ENGELSMA, David J.: *Covenant and Election in the Reformed Tradition*. [Szövetség és kiválasztás a református hagyományban; angol.] Reformed Free Publishing Association, Jenison, Michigan, USA, 2011.
11. ENGELSMA, David J.: *Prosperous Wicked and Plagued Saints – An Exposition of Psalm 73*. [Bővülködő istentelenek és gyötrődő szentek – A 73. zsoltár magyarázata; angol.] Reformed Free Publishing Association, Jenison, Michigan, USA, 2007.
12. ENGELSMA, David J.: *The Reformed World View on Behalf of a Godly Culture*. [A református világnézet és egy istenfélő kultúra; angol.] Faith/Grandville PRC Evangelism Committees, Grandville, Michigan, USA, 2005.
13. GRITTERS, Barry: *Grace Uncommon – A Protestant Reformed Look at the Doctrine of Common Grace*. [Különös kegyelem – Az általános kegyelem tana protestáns református szemszögből; angol.] The Evangelism Society, Byron Center, Michigan, USA, 2003.
14. HANKO: *Another Look at Common Grace (8): Restraint of Sin and General Revelation*. [Még egy gondolat az általános kegyelemről (8): A bűn korlátozása és az általános kijelentés; angol.] Protestant Reformed Theological Journal, Theological School of the Protestant Reformed Churches, Grandville, Michigan, USA, XXIX:2, 1996. április, 31-50.o.
15. HANKO, Herman: *Contending for the Faith*. [Küzdelem a hitért; angol.] Reformed Free Publishing Association, Jenison, Michigan, USA, 2010.
16. HANKO, Herman: *Portraits of Faithful Saints*. [Hívő szentek arcképei; angol.] Reformed Free Publishing Association, Grandville, Michigan, USA, 1999.

17. HANKO, Ronald: *Doctrine According To Godliness – A Primer of Reformed Doctrine*. [Kegyességre való tudomány – A református tanítás alapelemei; angol.] Reformed Free Publishing Association, Grandville, Michigan, USA, 2004.
18. HOEKSEMA, Herman: *Reformed Dogmatics*. [Református dogmatika; angol.] Reformed Free Publishing Association, Grandville, Michigan, USA, 2004.
19. HOEKSEMA, Homer C.: *In the Beginning God*. [Kezdetben Isten; angol.] Reformed Free Publishing Association, Jenison, Michigan, USA, 2015.
20. KÁLVIN János: *A keresztyén vallás rendszere*. 2 kötet. (Reprint kiadás, eredeti: Református Főiskolai Könyvnyomda, Pápa, 1909). Kálvin János Kiadó, Budapest, 1995.
21. KREGEL, Lois E.: *Just Dad*. [Egyszerűen Papa; angol.] Reformed Free Publishing Association, Jenison, Michigan, USA, 2014.
22. KUYPER, Abraham: *De gemeene gratie*. [Általános kegyelem; holland.] 3 kötet: *Het geschiedkundig gedeelte* [Történeti rész]; *Het leerstellig gedeelte* [Dogmatikai rész]; *Het practisch gedeelte* [Gyakorlati rész]. Jan Hendrikus Kok, Kampen, Hollandia, 1902-1904.
23. KUYPER, Abraham: *Dictaten Dogmatiek*. [Diktált dogmatika; holland.] 5 kötet. Sevensma, Grand Rapids, Michigan, USA, évszám nélkül.
24. KUYPER, Abraham: *Wisdom and Wonder: Common Grace in Science and Art*. [Bölcsesség és csoda: Általános kegyelem a tudományban és a művészetben; angol.] Christian's Library Press, Grand Rapids, Michigan, USA, 2011.
25. XIII. LEÓ pápa: *Rerum Novarum*: Apostoli körlevél a munkások helyzetéről. Vatikán, 1891. Online: <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=125>, utolsó elérés: 2017. január 25.
26. MACARTHUR, John és a Master's College oktatói: *Biblikus lelkigondozás*, Jó Hír Iratmisszió Alapítvány, Budapest, 2005.

27. MOREL, Julius; BAUER, Eva; MELEGHY Tamás; NIEDENZU, Heinz-Jürgen; PREGLAU, Mac és STAUBMANN, Helmut: *Szociológiaelmélet*, Osiris Kiadó, 2000. Online: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_szociologiaelmélet/ch01s06.html, utolsó elérés: 2017. március 15.
28. MOUW, Richard J.: *Abraham Kuyper: A Short and Personal Introduction*. [Abraham Kuyper: Egy rövid és személyes bevezetés; angol.] William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, USA, 2011.
29. MOUW, Richard J.: *He Shines in All That's Fair: Culture and Common Grace*. [Ő fénylik minden jóban: Kultúra és általános kegyelem; angol.] William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, USA, 2002.
30. NORTH, Gary: *Dominion and Common Grace: The Biblical Basis of Progress*. [Uralom és általános kegyelem: A fejlődés bibliai alapjai; angol.] Institute for Christian Economics, Tyler, Texas, Usa, 1987.
31. SCHAEFFER, Francis A.: *Aki VAN*. Harmat, Budapest, 1996.
32. SCHILDER, Klaas: *Christ and Culture*. [Krisztus és kultúra; angol.] G. van Rongen, W. Helder (ford.), 1977. Online: <http://www.contra-mundum.org/books/CandC.pdf>, utolsó elérés: 2017. március 15.
33. SCHILDER, Klaas: *Heidelbergsche Catechismus*. [Heidelbergi Káté; holland.] 4 kötet. Goes, Hollandia, 1947-1953.
34. SEBESTYÉN *Jenő dogmatológiai jegyzetei*, 5 kötet, Magyar Kálvinista Egyház, Budapest, 2007.
35. TAVASZY Sándor: *Református keresztyén dogmatika*, Kolozsvár, 1932.
36. TERPSTRA: *Reformed Eschatology (Amillennial) Since the Reformation*. [Református eszkatológia (amillennialista) a reformáció óta; angol.] *The Standard Bearer*, Reformed Free Publishing Association, 76:2, 1999.

37. TIL, Cornelius Van: *Common Grace I.* [Általános kegyelem I.; angol.] Westminster Theological Journal, 1945, 8. kötet, 1. szám, 39-60. o.
38. VERESS Jenő: *Spencer Herbert erkölcstana.* Theologiai Szaklap, Sopron, 1910, 8. kötet, 3. szám, 190-225. o.
39. VICTOR János: *Dogmatika,* Budapesti Református Theológiai Akadémia Kurzustára, 1953. Online: <http://mek.oszk.hu/08800/08877/08877.pdf>, utolsó elérés: 2017. március 15.
40. *A Belga Hitvallás,* ismeretlen fordító. Online: http://www.cprf.co.uk/languages/belgic_hungarian.pdf, utolsó elérés: 2017. március 18.
41. *A Covenant Protestant Reformed Church* hivatalos honlapja, <http://www.cprf.co.uk>. Online, utolsó elérés: 2017. március 19.
42. *A Heidelbergi Káté / A Második Helvét Hitvallás.* Erdős József, Victor János (HK ford.), Szabadi Béla, Szenci Csere Péter, Erdős József (II. HH ford.) Kálvin János Kiadó, Budapest, 2013.
43. *A Protestant Reformed Churches of America* hivatalos honlapja, <http://www.prca.org>. Online, utolsó elérés: 2017. március 16.
44. *Dordrecht Kánonok,* Vásárhelyi Bálint Márk (ford.). Online: http://www.cprf.co.uk/languages/canons_hungarian.pdf, utolsó elérés: 2017. március 18.
45. *Ír Hitvallás.* Adorján Kálmán (ford.), Koinónia, Kolozsvár, 1999.
46. *La Rochelle-i Hitvallás.* Visky S. Béla (ford.), Koinónia, Kolozsvár, 2000.
47. *Szent Biblia,* Károli Gáspár (ford.), Brit és Külföldi Bibliatársulat, Budapest, 1934.
48. *Three Forms of Unity (Heidelberg Catechism, Belgic Confession, Canons of Dordrecht) and the Ecumenical Creeds (Apostles' Creed, Nicene Creed, Athanasian*

Creed, Creed of Chalcedon). [Az egység három hitvallása (Heidelbergi Káté, Belga Hitvallás, Dordti Kánonok) és az ökumenikus hitvallások (Apostoli Hitvallás, Niceai Hitvallás, Athanasiusi Hitvallás, Chalcedoni Hitvallás); angol.] Protestant Reformed Churches in America, Grandville, Michigan, USA, 2010.

49. *Westminsteri Hitvallás*. Károli Gáspár Teológiai és Missziológiai Intézet (ford.), Free Presbyterian Publications, Glasgow, Egyesült Királyság, 2000.

Mellékletek

A. Az általános kegyelem három pontja hollandul³⁴⁹

I. Het eerste punt

Aangande het eerste punt, rakende de *gunstige gezindheid Gods jegens de menschheid in het algemeen, en niet alleen jegens de uitverkorenen*,³⁵⁰ spreekt de Synode uit dat volgens Schrift en Confessie het vaststaat, dat er, behalve de zaligmakende genade Gods bewezen alleen aan de uitverkorenen ten eeuwigen leven, ook een zekere gunst of genade Gods is, die Hij betoont aan Zijn schepselen in het algemeen. Dit blijkt uit de aangehaalde Schriftuurplaatsen en uit de Dordtsche Leerregels II, 5 en III en IV, 8 en 9, waar gehandeld wordt van de algemeene aanbieding des Evangelies; terwijl het uit de bloeitijd der Gereformeerde theologie bovendien blijkt, dat onze Gereformeerde vaders van oudsher dit gevoelen hebben voorgestaan.

II. Het tweede punt

Aangaande het tweede punt, rakende de *beteugeling der zonde in het leven van den enkelen mensche, en in de samenleving*, verklaart de Synode dat er volgens Schrift en Confessie zulk eene beteugeling der zonde is. Dit blijkt uit de aangehaalde Schriftuurplaatsen en uit de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, Artt. 13 en 36, waar geleerd wordt dat God door de algemeene wrkingen Zijns Geestes, zonder het hart te vernieuwen,

³⁴⁹ Az *Acta der Synode*, Christian Reformed Church, 1924, 145-147. o. forrást idézi: *Ibid.*, 27-28. o.

³⁵⁰ Kiemelések: az eredeti szerint

de zonde in haar onverhinderd uitbreken beteugelt, waardoor de mensche-lijk samenle-ving mogelijk is gebleven; terwijl het uit de aangehaalde uitspraken van Gereformeerde schrijvers [sic!] uit de bloeitijd der Gereformeerde theologie bovendien blijkt, dat onze Gereformeerde vaders van oudsher dit gevoel hebben voorgestaan.

III. Het derde punt

Aangaande het derde punt, rakende *het doen van zoogenaamde burgerlijke gerechtigheid door de onwedergeboren*, verklaart de Synode dat volgens Schrift en Confessie onwedergeborenen, hoewel onbekwaam tot enig zaligmakend goed (Dordtsche Leerregels, III, IV, 3), zulk burgerlijk goed kunnen doen. Dit blijkt uit de aangehaalde Schriftuurplaat-sen, en uit de Dordtsche Leerregels, III en IV, 4, en de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, Art. 36, waar geleerd wordt, dat God zonder het hart te vernieuwen zoodanigen invloed op den mensch oefent, dat deze in staat gesteld wordt burgerlijk goed te doen; terwijl het uit de aangehaalde uitspraken der Gereformeerde schrijvers [sic!] uit den bloetijd der Gereformeerde theologie bovendien blijkt, dat onze Gereformeerde vaders van oudsher dit gevoel hebben voorgestaan.

B. Az általános kegyelem három pontja angolul³⁵¹

I. The First Point

Relative to the first point which concerns the question of *a favorable attitude of God towards humanity in general*³⁵² and not only towards the elect, Synod declares it to be established according to Scripture and the Confessions that, apart from the saving grace of God shown only to those that are elect unto eternal life, there is also a certain favor or grace of God which He shows to His creatures in general. This is evident from the Scriptural passages quoted and from the Canons of Dordrecht II:5 and III-

³⁵¹ Herman Hoeksema fordítását idézi: Ibid., 28-29. o.

³⁵² Kiemelések: az eredeti szerint

IV:8,9, which deal with the *general offer*³⁵³ of the Gospel, while it also appears from the citations made from Reformed writers of the most flourishing period of Reformed Theology that our Reformed writers from the past favored this view.

Scriptural proof: Psalm 145:9; Matt. 5:44, 45; Luke 6:35-36; Acts 14:16-17; I Tim. 4:10; Rom. 2:4; Ezekiel 33:11; Ezekiel 18:23.³⁵⁴

II. The Second Point

Relative to the second point, which is concerned *with the restraint of sin in the life of the individual man and in the community*, the Synod declares that there is such a restraint of sin according to Scripture and the Confession. This is evident from the citations from Scripture and from the Netherlands Confession, Arts. 13 and 36, which teach that God by the general operations of His Spirit, without renewing the heart of man, restrains the unimpeded breaking out of sin, by which human life in society remains possible; while it is also evident from the quotations from Reformed writers of the most flourishing period of Reformed Theology, that from ancient times our Reformed fathers were of the same opinion.

Scriptural proof: Psalm 81:11-12; Gen. 6:3; Acts 7:42; Rom. 1:24; Rom. 1:26, 28; II Thess. 2:6-7.

³⁵³ Kiemelés: Barry Gritters

³⁵⁴ A bibliai hivatkozások forrása: http://www.prca.org/articles/article_7.html, online, utolsó elérés: 2017. január 27.

III. The Third Point

Relative to the third point, which is concerned with the question of *civil righteousness as performed by the unregenerate*, Synod declares that according to Scripture and the Confessions the unregenerate, though incapable of doing any saving good, can do civil good. This is evident from the quotations from Scripture and from the Canons of Dordrecht, III-IV:4, and from the Netherlands Confession, Art. 36, which teach that God, without renewing the heart, so influences man that he is able to perform civil good; while it also appears from the citations from Reformed writers of the most flourishing period of Reformed Theology that our Reformed fathers from ancient times were of the same opinion.

Scriptural proof: II Kings 10:29-30; II Kings 12:2;14:3; Luke 6:33; Rom. 2:14.